

vindobona
Aequinoctio
Carnunto
Scarabantio
Sabarie
Viruno
Colacione
Upellis
Celeia
Ragandone
Adprotoriu
Crucio
Tarsatica
Senia
Auendone
Adturres
Port Senia
Fano-furtune
Arionho
Pisauro
Foro Sempronii
Ad intercisa
Rubicu
Rustinu
Helurū
Ameria
Castello amerino

Rok Poles

Rok Poles je arhitekt, ki živi in dela v Šaleški dolini.

ZGODBA O RIMSKI CESTNI POSTAJI *UPELLAE* IN SPERATINOVI NAGROBNI PLOŠČI

Uvod

Zakaj je potrebno spet pisati o *Upellae*. Ali ni bilo že vse povedano s članki Jaroslava Šašla,[1] Jožeta Hudalesa[2] in Lada Planka?[3]

Nekatere zamisli je potrebno premisliti na novo, zgodba je širša, kajti: *Upellae* so z lokacijo pri Velenju povezali že sredi 18. stoletja; sredi 19. stoletja je že obstajala domneva, da se je ime *Upellae* v spremenjeni/popačeni obliki ohranilo do danes; sredi 19. stoletja je bila opisana trasa, po kateri naj bi rimska cesta šla skozi Šaleško dolino; z naselbino *Upellae* je morda povezano noriško pleme *Uperaci*; pomeni imena *Upellae* so morda drugačni, kot smo mislili do zdaj; v Šaleški dolini je – poleg Grobelj v

1 Šašel, »Upellae«.

2 Hudales, »Velenje v rimskih časih«.

3 Planko, »O nastanku«; Planko, »Upellae«.

vindobona
Aequinoctio
Carnunto
Scarabantio
Sabarie
Viruno
Colacione
Upellis
Celeia
Ragandone
Adprotoriu
Crucio
Tarsatica
Senia
Auendone
Adturres
Port Senia
Fano-furtune
Arionho
Pisauro
Foro Sempronii
Ad intercisa
Rubicu
Rustinu
Helurū
Ameria
Castello amerino

Rok Poles

Rok Poles je arhitekt, ki živi in dela v Šaleški dolini.

ZGODBA O RIMSKI CESTNI POSTAJI *UPELLAE* IN SPERATINOVI NAGROBNI PLOŠČI

Uvod

Zakaj je potrebno spet pisati o *Upellae*. Ali ni bilo že vse povedano s članki Jaroslava Šašla,[1] Jožeta Hudalesa[2] in Lada Planka?[3]

Nekatere zamisli je potrebno premisliti na novo, zgodba je širša, kajti: *Upellae* so z lokacijo pri Velenju povezali že sredi 18. stoletja; sredi 19. stoletja je že obstajala domneva, da se je ime *Upellae* v spremenjeni/popačeni obliki ohranilo do danes; sredi 19. stoletja je bila opisana trasa, po kateri naj bi rimska cesta šla skozi Šaleško dolino; z naselbino *Upellae* je morda povezano noriško pleme *Uperaci*; pomeni imena *Upellae* so morda drugačni, kot smo mislili do zdaj; v Šaleški dolini je – poleg Grobelj v

1 Šašel, »Upellae«.

2 Hudales, »Velenje v rimskih časih«.

3 Planko, »O nastanku«; Planko, »Upellae«.

Škalah – še množica drugih Grobelj, ki bi utegnile s svojim imenom kazati na točke starejše poselitve – najmočnejše resonirajo Groblje pod sv. Martinom.

Članek je sestavljen iz sedmih med seboj povezanih poglavij, in sicer: 1. del članka obsega del(ov)ni kronološki pregled zapisov, kam so od objave kopije rimskega zemljevida *Tabula Peutingeriana* locirali *Upellae* in kako so razmišljali o tem kraju; 2. del obdela lokacijo Graške Gore, na kateri arheolog Peter Petru omenja rimski tempelj; 3. del se dotakne najdb in domnev, povezanih s plemenom *Uperaci*; 4. del povzame možne pomene imena *Upellae*; 5. del povzame vedenje o Speratinovi nagrobni plošči, najdeni pri Velenju; 6. del doda nekaj podatkov o toponimih, ki bi utegnili biti povezani z *Upellae*; 7. del mikrolocira Groblje sredi Velenja.

Zapis temelji na pregledu pisnih objav in starih zemljevidov ter analizi jožefinskega katastra.

O *Tabuli Peutingeriani* ali kam so umeščali *Upellae*?

Najprej nekaj osnovnih podatkov o karti, ki navaja ime antične cestne postaje *Upellae* (*Upellis*). Karta predstavlja *cursus publicus*, cestno omrežje rimskega imperija na višku moči: gre za shematski prikaz naselij z razdaljami med njimi (itinerarij); za ogromen zvitek, dolg 6,80 m in visok 35 cm, ki obsega 555 mest in približno 3.500 toponimov od Španije do Indije. Ceste so predstavljene s črtami, zalomljenimi »na kolena«:[4] vsako koleno pomeni mesto, vas ali cestno postajo.

Osnova karte je bila domnevno izdelana okoli časa Kristusovega rojstva, v naslednjih stoletjih so jo dopolnjevali. Da le na kratko omenim zgodbo sprememb in dopolnitev: Ok. **435** pride do zadnje revizije karte; ok. **1200** menih v Colmarju (domnevno) izdela kopijo karte, razdeli jo na 12 kosov (*Upellae* je na listu V, na odseku 2; en kos karte je izgubljen); **1494** nemški učenjak Conrad Celtes »odkrije« karto v knjižnici v mestu

4 *Arheološka najdišča Slovenije*, str. XII.

Škalah – še množica drugih Grobelj, ki bi utegnile s svojim imenom kazati na točke starejše poselitve – najmočnejše resonirajo Groblje pod sv. Martinom.

Članek je sestavljen iz sedmih med seboj povezanih poglavij, in sicer: 1. del članka obsega del(ov)ni kronološki pregled zapisov, kam so od objave kopije rimskega zemljevida *Tabula Peutingeriana* locirali *Upellae* in kako so razmišljali o tem kraju; 2. del obdela lokacijo Graške Gore, na kateri arheolog Peter Petru omenja rimski tempelj; 3. del se dotakne najdb in domnev, povezanih s plemenom *Uperaci*; 4. del povzame možne pomene imena *Upellae*; 5. del povzame vedenje o Speratinovi nagrobni plošči, najdeni pri Velenju; 6. del doda nekaj podatkov o toponimih, ki bi utegnili biti povezani z *Upellae*; 7. del mikrolocira Groblje sredi Velenja.

Zapis temelji na pregledu pisnih objav in starih zemljevidov ter analizi jožefinskega katastra.

O *Tabuli Peutingeriani* ali kam so umeščali *Upellae*?

Najprej nekaj osnovnih podatkov o karti, ki navaja ime antične cestne postaje *Upellae* (*Upellis*). Karta predstavlja *cursus publicus*, cestno omrežje rimskega imperija na višku moči: gre za shematski prikaz naselij z razdaljami med njimi (itinerarij); za ogromen zvitek, dolg 6,80 m in visok 35 cm, ki obsega 555 mest in približno 3.500 toponimov od Španije do Indije. Ceste so predstavljene s črtami, zalomljenimi »na kolena«:[4] vsako koleno pomeni mesto, vas ali cestno postajo.

Osnova karte je bila domnevno izdelana okoli časa Kristusovega rojstva, v naslednjih stoletjih so jo dopolnjevali. Da le na kratko omenim zgodbo sprememb in dopolnitev: Ok. **435** pride do zadnje revizije karte; ok. **1200** menih v Colmarju (domnevno) izdela kopijo karte, razdeli jo na 12 kosov (*Upellae* je na listu V, na odseku 2; en kos karte je izgubljen); **1494** nemški učenjak Conrad Celtes »odkrije« karto v knjižnici v mestu

4 *Arheološka najdišča Slovenije*, str. XII.

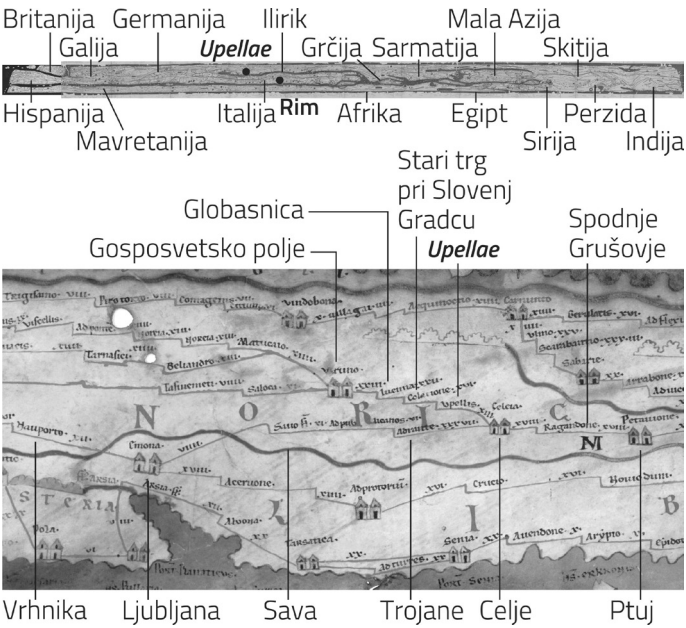

Tabula Peutingeriana in izsek z Upellae.

Worms, vendar je ne uspe objaviti. Vzniknejo sumi, da je bila karta ukradena v Italiji; **1507** Celtes podari karto Konradu Peutingerju, augsburškemu humanistu in antikvarju. Original se po Peutingerjevi smrti izgubi. Poskusijo sestaviti faksimile iz ohranjenih skic; **1597** karto ponovno odkrije Peutingerjev sorodnik; **1598** karta je skopirana za nizozemskega kartografa Abrahama Orteliusa in objavljena; **1714** družina Peutinger karto proda, večkrat menja lastnike, mdr. jo kupi princ Evgen Savojski za 100 dukatov; **1737** je kupljena za habsburško dvorno knjižnico na Dunaju; **2007** karta je uvrščena na Unescov seznam Spomin sveta.[5] Hrani jo Avstrijska narodna knjižnica in je le izjemoma dostopna javnosti.

Že kmalu po objavi Peutingerjeve karte (1598) so jo pričeli analizirati in interpretirati; ugotavljati, kateri kraji so z

5 »Tabula Peutingeriana«, »TP-Online«.

antičnimi imeni navedeni na njej in kje naj bi dejansko stali. Prepoznavanje in lociranje nekaterih mest ni bilo problematično (npr. *Celeia* je Celje), *Upellae* pa so se pokazale za zelo izmuzljivo naselbino, ki so jo skozi čas postavljali na vsaj 11 (!) lokacij: Šempeter, Žovnek, Polzela, Braslovče, Gorenje, Velenje/Stara vas, Ekenštajn, Vitanje, Plankenstein/Zbelovo, Noreia, Cuple. Poglejmo kronološko:

1616 (ponatisi 1631, 1663*,[6] 1711[7]): Filip **Cluver** postavi *Colatio* med kraja Nazarje in Mozirje ob reki Savinji *(ad Sanam flumen)* in nadaljuje: *»kraj, ki se v množini imenuje*

Izsek iz Tabule Peutingeriane z območjem med Celeio in Virunumom (»TP-Online«) in Cluverjeva karta, ki postavlja vse kraje od Celeie do Juenne tik ob Savinjo.

6 Z * so označena dela, ki jih navaja Šašel v članku »Upellae – Vitanje?«.

7 Cluver, »Vindeliciae et Norici«.

Vpellis/Upellis, postavljam z istimi argumenti [oddaljenost od sosednjih krajev, navedena na tabuli] nad naselje S. Peter«[8] [Šempeter]. S karte se vidi, da si je Cluver predstavljal, da so vsi kraji – *Celeia*, *Vpella*, *Santicum*, *Colatio* in *Iuenna* – nanizani ob isti reki.[9]

1619: Krištof **Gewold** za lokacijo *Vpellæ* povzema Cluverja (*ad Sanam flumen, supra Vicum S. Peter*).[10]

1651: Nicolas **Sanson**: *Upellis* enači s S. Peter.[11]

1681: Janez Ludwig **Schönleben:** *Upellis* enači s St. Peter.[12]

1694: Nicolas **Sanson d'Abbeville** za *Vpelly* na karti povzema Cluverjevo lokacijo ob Savinji.[13]

1736: Mathias **Furman** postavi *Upellae* ob Savinjo.[14]

1745*: Janez Krištof de **Jordan**[15] (prvi ?) umesti *Upellis* v Vitanje. Torej je več kot stoletje veljalo, da je *Upellae* – Šempeter v Savinjski dolini.

1755: Richard **Popcoke** piše: *»Upellis je ležal torej 16 milj od Celja na tej strani, in zdi se, da je vas z imenom Cuple obdržala še nekaj od tega imena.«*[16] Le kje bi bila vas Cuple?

1755: Jožef **Resch** (1716–1782),[17] doktor teologije, duhovnik katedrale v Briksnu, prefekt škofovske gimnazije in član

---

8 Cluver, *Germania antiqua*, str. 743. *»Alterum vero locum, cui pluralis numeri vocabulum Upellis, iisdem argumentis pono in eadem ripa supram vicum S. Peter.«*

9 Cluver, *Vetvs Avstrija*.

10 Gewold, »Delineatio Norici«, str. 233.

11 Sanson, *La France*, str. 10 (sken 206).

12 Schönleben, *Carniolia Antiqua*, str. 168.

13 Sanson, *Illyricum occidentis*.

14 Fuhrmann, *Alt und neues Österreich*, karta med str. 440 in 441.

15 Jordan, *De originibus*.

16 *»Upellis lag also sechzehen Meilen von Cilley auf dieser Seite, und das Dorf Nahmens Cuple scheinet noch etwas von diesem Nahmen beibehalten zu haben.«* Pococke, *Beschreibung*, str. 395.

17 Zathammer, *Joseph Resch*, tudi slika.

Jožef Resch je leta 1755 postavil Upellae na območje Velenja.

literarne združbe, kasneje dvorni kaplan in direktor dvornih arhivov, avtor zapisov o zgodovini Tirolske dežele in cerkve, je bil morda prvi, ki je postavil domnevo:[18] *Upellæ [Upelaj]* je Wellai. Ime »Welai« v raznih izpeljankah najdemo na starih kartah vojvodine Štajerske od 16. do 18. stoletja kot ime današnjega Velenja.[19] Ali je

[18] Resch, *Annales Ecclesiæ*, brez strani (str. 290 na skenu, desni stolpec, 9. vrstica).

[19] Welai: 1589 (ponatis 1623, 1635–1650), Mercator, *Stiria* 1630; Mercator, *Forvm Ivlivm*, 1634 (ponatis 1647–50, 1662); Janszoon Blaeu, *Stiria*; 1651–1700; Danckerts, *Germania*, 1680–1711; *Stiria*. 1681; Sanson, *Duches de Stirie*, 1701; Pfeffel, *Ducatus Styriae*, 1701–1720; Weigel, *Germanie Avstriacae*, 1701–1750?; Weigel, *Ducatus Styriae*, 1705–1711; *Circuli Austriaci* 1705–1711; Homann, *Leopoldi Magni*, 1720–1748?; Engelbrecht, *Ducatus Styria*e, 1800/1899; *Stiria*. Welay, Velay, Welaÿ, Walley, 1572, 1584; Zsamboki, *Illyricum*, 1649; Merian, *Stiria*, 1677,

Resch domnevo postavil samo zaradi vpadljive sorodnosti imen?

1763 (ponatis 1776): Janez Henrik **Falckenstein**: *Upellis* leži na Savinji, med *Colatio* in *Celejo*.[20]

1770–1780: Po Jordanu lokacijo *Upellis* = Vitanje povzamejo kataloške tabele **Avstrijskega atlasa** (Atlantis Austriaci) Bernharda Paula Molla,[21] nemškega visokega diplomata na dunajskem dvoru. V njegovi kartografski zbirki je serija risb izmišljenih antičnih ruševin, stebrov, nagrobnih spomenikov in napisnih tabel, tudi z območja Šaleške doline in okolice.[22] Čeprav gre za domišljijske prikaze, vendarle kažejo, da so bili višji sloji sredi 18. stoletja očarani z antiko in napisi v starih, včasih neberljivih pisavah. Umeščanje izmišljenih antičnih najdb na območje Šaleške doline se je moralo zdeti dovolj prepričljivo, da bi/je temu baročna publika verjela, antične napisne table pa so – očitno – veljale za znamenje prestiža, saj skoraj ni upodobitve dvorca, ki ne bi imel stare table narisane nad vrati ali antičnega spomenika na dvorišču. Nad vse imenitno se je moralo zdeti, da je/bi šla pot skozi rimske ruševine, saj je bilo tedaj moderno, da si je – kdor si je to lahko privoščil – antične ruševine sezidal v svojem vrtu.

1692; Sanson, *Partie du cercle*. Wöland, 1678; Vischer, *Stÿriae Ducatus*, 1701–1724; Homann, Ducatus Stiriae, 1701–1750?; Seutter, *Stiria Ducatus*, 1719; Weigel, *Ducatus Styriae*. 1740, Diettel, *Geographischer Entwurff*. Wölau, 1788, Schütz, *Neueste Karte*.

20 Falckenstein, *Vollständige Geschichten der alten, mittlern und neuern Zeiten Des großen Herzogthums und ehemaligen Königreichs Bayern*, str. 27.

21 Moravská zemská knihovna v Brně, Moll-RKP-0090.900,11; Atlantis Austriaci. Vol. XI. Tom. XVII.-XVIII, *Stiria* I, str. 0030.

22 Moravská zemská knjihovna, Moll-0001.490.1: antične ruševine pod Pakenštajnom, antični tabli na ruševinah in na Pakenštajnu. Moll-0001.363: spomenik pred gradom Lilienberg, plošče na ruševinah starega gradu Lilienberg, na Topolškem hribu in na gradu Velenje. Moll-0001.366: table nad vrati Gutenpihla, na zvoniku in na obzidju, s starega gradu.

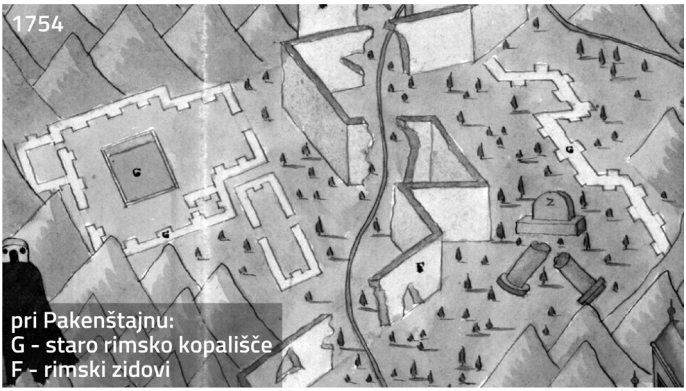

Antični spomeniki in napisne table:

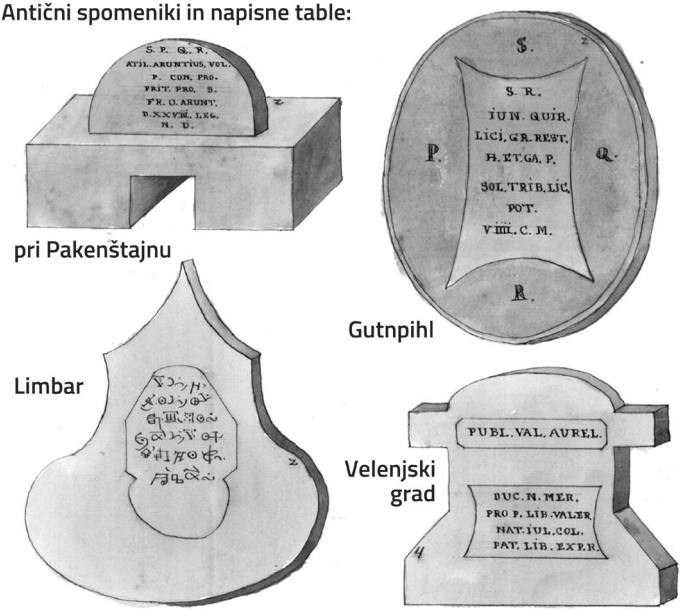

Primeri risb izmišljenih antičnih spomenikov iz Šaleške doline in okolice iz Mollovega atlasa (izbor, 1754).

1782: Karl **Mayer** pravi o *Upellis*: *»Nepoznani kraj, zdi se, da za časa rimljanov cestna postaja (Mansion oder Mutazion), kjer je Sv. Peter [Šempeter] izven Celja, in je bil po*

rimskih potovalnih tabelah oddaljen 13.000 korakov od Celja.«[23] Rimski korak je obsegal dva današnja koraka, rimska milja je vsebovala 1000 korakov (lat. *millia* pomeni namreč tisoč) in je merila približno 1479 m.[24]

1784: Janez Franc Tadej pl. **Kleinmayr** povzema, da *Upellis* umeščajo: Gewold in Cluver v Šempeter, Jordan in Scheib pa *»v kraj Vitanje, ki je nekoliko oddaljen od reke Save in leži proti Slovenj Gradcu«*.[25]

1788: Anton Tomaž **Linhart:** lokacija *Vpellis* na karti ustreza Vitanju, čeprav to ni izrecno napisano.[26]

1800: Anton Ferdinand pl. **Geissau:** Po Cluverjevem mnenju ležijo *Upellis* nad sv. Petrom.[27]

1805: C. P. **Funke**: *Upellae*, kraj v Noriku, na reki Savinji pod Celjem.[28]

1807: Vincenc **Pall pl. Pallhauser**: *Upellae* enači z Braslovčami.[29]

1815: Arhivar Jožef **Martinger** postavlja *Upellis* na reko Hudinjo,[30] torej v Vitanje.

1816: G. Dorn **Seifen** postavlja *Upellae* na Žovnek (Saneck).[31]

1820: Konrad **Mannert**, dvorni svetnik in profesor zgodovine v Landshutu, piše: *»Upelli, 16 milj od Colatia in 13 milj od Celeje, kjer se doseže veliko, na Orient držečo cesto. Kraj je ležal pri vasi Sv. Margarete na reki Savi.«*[32] – Po podatkih iskalnika enot nepremične kulturne dediščine bi bila edina smiselna cerkev sv. Marjete na obravnavanem

---

23 Mayer, *Versuch*, str. 208.

24 »milja«.

25 Kleinmayr, *Nachrichten*, str. 19.

26 Linhart, *Tabvla antiqva*.

27 Geissau, *Geschichte Oesterreichs*.

28 Funke, *Neues Real-Schullexicon*, str. 881.

29 Pall von Pallhausen, *Abhandlung*.

30 *»an den Köding«.* Martinger, *Kurzgefaßte Geschichte*.

31 Seiffern, *Aardbeschrijving*, str. 215.

32 *»beym Dorfe St. Margareth am Sau=Flusse«* Mannert, *Geographie*, str. 652.

območju v Polzeli, ob Savinji; Šmarjeta pri Celju je preblizu, Marijina cerkev v Spodnjem Doliču pa predaleč. Najbrž bi pri imenu reke moralo pisati San (Savinja), ne Sau (Sava). S starih kart je razvidno, da so *Upellis* postavljali tik ob Savinjo, za Karavanke.[33] Predstave o dejanskem zemljepisu so bile tedaj še zelo nenatančne.

1824*: Kristjan Tobias Efraim **Reichart**:[34] *Upellae* enači z ruševino Ekenštajn pri Velenju (Rudera Eckstein, prope Wöllau).

1824*: Matija Petar **Katančič** piše: *Upellis* je po Cluverju vas Šempeter, v antiki na bregu reke Save. Po današnjem mnenju Vitanje, ob izviru reke Hudinje. Zdi se, da je dobila ime po Kamnitem polju (*campus lapideus*).[35]

1825*: Albert **Muchar:**[36] *Upellis* enači z Vitanjem.

1825: Josef **Sutner** po Pallhausnu: *Upellae* enači Braslovčami (Fraßlau).[37]

1829: Friedrich Heinrich Theodor **Bischoff** in Johann Heinrich **Möller** v geografskem slovarju zapišeta, da je *Upellae* naselje v Noriku, na reki Savinji, pri današnjem Velenju.[38] Möller je bil zgodovinar, orientalist, arhivar in bibliotekar, v času izdaje knjige je učil na trgovski šoli v kraju Gotha, 1830 pa je pod vojvodo Ernestom I. Sachsen-Coburg in Gotha postal direktor umetnostnega in naravoslovnega kabineta na gradu Friedenstein.[39]

1833: Zgodovinsko društvo za Regenkreis: *Upellis*, Velenje (Wohlau) med Celjem in Slovenj Gradcem.[40]

---

33 Pall von Pallhausen, *Abhandlung*.

34 Reichard, *Orbis terrarum*, str. 47.

35 Katančić, *Orbis antiqvvs*, str. 293.

36 Muchaer, *Beyträge*, str. 245.

37 Sutner, *Theodo*.

38 *»O[rt]. in Noricum, am Fl[uss] Sana, bey dem heut[igen] Wöllau.«* Bischoff in Möller*, Vergleichendes Wörterbuch*, str. 991.

39 »Möller«.

40 *Verhandlungen*, str. 187.

1834: Albert **Forbirger** v Žepnem atlasu sveta locira *Upellis* okvirno na območje Šaleške doline.[41]

1838: Mihael F. pl. **Jabornegg**: *»Od Celeie (Celja) do Upellis (Vitanja) je XIII m[ilia]. p[assuum]. (13.000 [dvojnih] korakov). Od Upellis do Colatione (Stari trg pri Slovenj Gradcu) XVI m. p. (16.000 korakov). /.../ Glede na dejstvo, da sta lokaciji rimskih glavnih krajev Celeia in Virunum določeni brez dvoma, gre pri tem, da se določi lokacijo krajev Upellis, Colatio in Juenna na današnjem Spodnjem Štajerskem, samo še za preračun oddaljenosti med navedenimi kraji.«*[42] 1843. Jabornegg ponovi: *Upellis* je Vitanje.[43]

1842: Kristjan Karl **Barth** piše: *»Upellä, 16 milj [od Colatio]. Nemogoče, da bi bila Sv. Margareta na Savi, primernejše je Velenje; do Celja je bilo le še 13 milj, zato bi mogli Upellä potisniti še bolj naprej.«*[44]

1844*: Albert pl. **Muchar**, graški univerzitetni profesor, nariše traso rimske ceste Celje – Slovenj Gradec mimo Lemberka in Dobrne in postavi *Vpella* – na Paški Kozjak (ki ga sicer poimensko ne označi, a se to pokaže, če podložimo sodoben zemljevid).[45]

1845: Marquis de **Fortis d'Urban**: *Upellis* je Vitanje.[46]

1847, 1854: Rudolf Gustav **Puff** je *Upellis* najprej postavil v Vitanje,[47] drugič pa na staro cesto od *Celeje* proti Pettavioni(!): *»ali je pri Vitanju ali (od »belo« weiß – blank) je Plankenstein«* [Zbelovo pri Slovenskih Konjicah].[48]

---

41 Forbiger, *Noricum*.

42 Jabornegg, *Iuenna*, str. 144, 145.

43 Jabornegg-Altenfels, *Kärnten's römische*, str. 1.

44 Barth, *Teutschlands Urgeschichte*, str. 147.

45 Muchar, *Stiria Romana*.

46 Fortia d'Urban, *Recueil*, str. 243.

47 Puff, *Marburg*, str. 21.

48 Puff, *Wegweiser*, str. 108.

1848*, 1850 in 1852: **Forbirger** 1848,*[49] **Ankershofen** 1850,*[50] **Teuffel** 1852:[51] Mnogi priročniki in zgodovinski pregledi so sredi 19. stoletja navajali, da naj bi bila *»Upellae (Upellis v ablativu, na Tabuli Peutingeriani) kraj v Noriku na cesti od Virunuma do Celeje, po Jordanu oz. Mucharjevi karti Vitanje, po Mannertu pri vasi sv. Margareta na reki Savi, po Reichartovem Thesauru ruševine Eckenstein pri Velenju, po Katančiču pa Vitanje.*[52] *Povezovalno cesto med Virunumom in Celejo poznamo le po Peutingerjevi karti. Peljala je od Celja s 13 miljami ali 2 ½ ure do Upella (Weisenstein) in 16 milj ali približno 3 ½ ure do Colatio (Stari trg pri Slovenj Gradcu).«*[53]

1856: Salzburški odvetnik, domoznanec in poslanec deželnega parlamenta Avgust **Prinzinger** starejši (1811–1899) postavlja *Upellis* v Velenje s pripombo: *»Če je moje predvidevanje pravilno, je oddaljenost od Upellis (Velenje) do Colatio izmerjena daljša, ker se cesta močno vzpenja, in slednja leži še tostran visokih prelazov (v Šaleški dolini, katere ime bi utegnilo biti samo popačenka tega imena) /.../«*.[54]

1856: Davorin **Trstenjak** poroča, da o trasi rimske ceste niso samo teoretično špekulirali, ampak so jo tudi preiskovali: *»Gospod Knabl je tudi pri tej priložnosti preiskal pot od Celeje v Virunum skozi postaje: Upellae, Colatio in Juena, in se prepričal, da cesta ni šla, kakor je Muhar terdil, skozi Frankolovo, Stranice, Vitanje, Slovenj Gradec, Preval itd., ampak čez Ločič, Gorenje (kraj reke Pake) kamor gospod Knabl Upellae postavlja, Černo (Schwarzenbach), malo Černo, kjer »Colatio« išče, v Junsko doli-*

49 Forbiger, *Handbuch*, str. 460.

50 Ankershofen, *Handbuch*, str. 566, 567.

51 Teuffel, *Paulys Real-Encyclopädie*, str. 2751.

52 Katančić, *Orbis antiqvvs,* str. 295.

53 Ankershofen, *Handbuch*, str. 566, 567.

54 Prinzinger, *Die älteste*, str. 231, 234, 99.

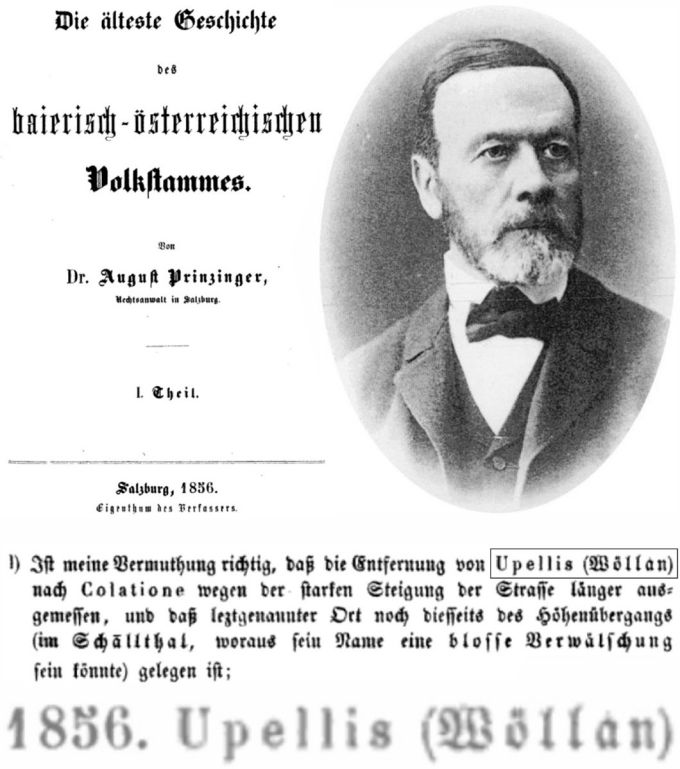

Die älteste Geschichte

des

baierisch-österreichischen

Volkstammes.

Von

Dr. August Prinzinger,

Rechtsanwalt in Salzburg.

I. Theil.

Salzburg, 1856.

Eigenthum des Verfassers.

l) Ist meine Vermuthung richtig, daß die Entfernung von Upellis (Wöllan) nach Colatione wegen der starken Steigung der Straße länger ausgemessen, und daß letztgenannter Ort noch diesseits des Höhenübergangs (im Schallthal, woraus sein Name eine bloße Verwälschung sein könnte) gelegen ist;

1856. Upellis (Wöllan)

Avgust Prinzinger je leta 1856 domneval, da je bila naselbina Upellae na območju Velenja in da se je osnova antičnega imena ohranila v sodobni čas.

no, in odondod dalje proti Virunu.«[55] Čez čas je Trstenjak spremenil svoje mnenje (1884): *»V dobi gospodarstva Rimljanov je skoz slovenjgraško dolino držala državna cesta iz Celeje skoz Vitanje (Vipellis, Upellis) in loški breg v Stari trg.«*[56]

55 Trstenjak, »Starozgodovinske čertice«, str. 285.

56 Trstenjak, *Weriand*, str. 5.

1856: Matthias **Roch:** *Upellae* je Vitanje.[57]

1858: Carl baron **Czoernig** (1804–1889), tajni svetnik in častni član Zgodovinskega društva za Štajersko, je na 9. vsesplošnem zboru društva, 24. 4. 1858, *»prijetno presenetljivo in izjemno privlačno«*[58] razpravljal o rimskih cestah jugozahodne Štajerske, *»s pridržkom, da je svoja relevantna stališča nameraval natančno predstaviti v pisni obliki. Govoril je o rimski cesti, ki je peljala neposredno iz Celja v Virunum in je tekla skozi Savinjsko in Šaleško dolino, nato na sv. Vida in vzdolž razvodnice med Savo in Dravo, pri sv. Lenartu na vzhodna pobočja Slovenjgraške doline, po kateri je prispela do Slovenjgradca in bližnjega Starega trga, nekdanje rimske naselbine (domnevno Colatio).«*[59] Baron je bil kot pobudnik in prvi predsednik avstrijske cesarsko kraljeve komisije za spomeniško varstvo nesporna strokovna avtoriteta, hkrati pa je problematiko poznal od blizu, saj je bil do 1863 lastnik dvorca Galenhof (Gallenhofen) na Legnu pri Slovenj Gradcu, ki ga je olepševal, kjer je zbiral stare kamnite spomenike in izkopaval bližnje grobne gomile. Ali je baron kdaj zares napisal razpravo o trasi ceste *Celeia* – [Šaleška dolina] – *Virunum*, mi ni uspelo ugotoviti.[60] Czoernigovo traso podpirajo na koroški strani *»novoodkriti miljnik in Pahičevo odkritje rimske ceste med Dovžami in Mislinjsko Dobravo, dva kamna iz vil v Sp. in Zg. Dovžah, ovršje nagrobnika, ki ga je baron Czoernig vzidal v Galenhof in naj bi izviralo iz Jevšnikovega brega pri Dovžah, ter štirje rimski kamni iz Sv. Vida«*.[61]

---

57 Roch, *Ueber die älteste*, str. 117.

58 *Römestraßen*, str. 122.

59 *Bericht*, str. 3; *Die IX. allgemeine Versammlung*, str. 413.

60 Navaja se sicer: Czoernig, »Über die Römerstraße«, str. 44/45, vendar je to samo sumarni povzetek razprave.

61 Saša Djura Jelenko, komentarji 2024.

Mittheilungen
des
historischen Vereines
für
Steiermark.

Herausgegeben
von dessen Ausschusse.

Neuntes Heft.

Gratz, 1859.
In Commission bei August Hesse's Buchhandlung.

Carl Freiherr von Czoernig

Er besprach die Römerstraße, welche von Celeja nach Virunum direct führte, und welche durch das San- und Schallthal, dann St. Veit und längs der Wasserscheide zwischen der Save und Drau bei St. Leonhard an das östliche Gehänge des Windischgratzer Thales zog, wo sie bis Windischgratz selbst und das nahe Altenmarkt, einer einstigen römischen Ansiedlung (muthmaßlich Colatio) gelangte.

Carl baron Czoernig je leta 1858 razpravljal o trasi rimske ceste skozi Šaleško dolino.

1858: I. C. H.[62] je komentiral predavanje barona Czoerniga, češ da stari in novo najdeni rimski napisni kamni, kovanci in drugi spomeniki kažejo, da je rimska cesta tekla skozi Vitanje in Dovže, sledeč sedanji cestni trasi. In da so nekdaj

62 Najbrž slovenjgraški notar Ioseph Carl Hofrichter, ki je posthumno objavil tudi sedaj nedostopen članek A. Pergerja, »Ueber die Heerstrassen der Römer in Innerösterreich«, s karto, str. 33–36.

menili, da je šla cesta od Celja na Gosposvetsko polje preko Črne (Schwarzenbach).[63]

1861: Časopis Carinthia: *Upellis* je Vitanje.[64]

1862: Časopis Marburger Zeitung: *Upellis* je Vitanje.[65]

1863: Časopis Tagespost: *Upellae* je Vitanje.[66]

1867: Friedrich **Pichler:** *Upellae* je Vitanje.[67]

1871: Zgodovinsko društvo za Štajersko:[68] *»Glede poteka antične ceste se je ob primerjavi sedanjih razdalj v miljah s številom rimskih korakov pokazalo z izredno presenetljivostjo, da je moč skoraj matematično natančno potrditi, da je bilo Vitanje v rimskih časih Upellae, Stari trg pri Slovenj Gradcu – Collatio in vas Globasnica v Junski dolini na Koroškem – Juenna.«*

1884: Ivan **Lapajne**: *Upella* je Vitanje.[69]

1888: Fritz **Pichler**: *Upellae* je Vitanje.[70]

1889: **Umetniška topografija vojvodine Koroške:** *Upellae* je izenačena z Vitanjem.[71]

1890: **Avtro-Ogrska monarhija v besedi in sliki**: V rimskih časih so bila na spodnjem Štajerskem mesta in poštne postaje (Postorte) … *Upellae* se locira pri Vitanju.[72]

1892: Franc **Ferk,** profesor na graškem učiteljišču[73] oz. gimnaziji, korespondent cesarsko kraljeve centralne komisije za raziskovanje in ohranjenje umetniških in zgo-

63 *Römestraßen*, str. 122, 123.

64 I. T. B., *Carinthia*, str. 103.

65 *Marburger Zeitung*, 7/1862, str. 2.

66 »Aus dem Culturleben Steiremarks«. *Tagespost*, 23. 4. 1863, str. 3.

67 Pichler, *Die Münzen*, str. IX.

68 Historischer Verein, *Mittheilungen*, str. X.

69 Lapajne, *Politična*, str. 10, 11, 301.

70 Pichler, *Virunum*, str. 112.

71 *Kunsttopographie*, str. 273.

72 *Die österreichisch-ungarische*, str. 83.

73 *Blätter*, str. 24.

dovinskih spomenikov,[74] ustanovitelj muzejev v Ptuju in Mariboru, ki je počitnice navadno uporabljal za preučevanje rimskih cest po slovenski Štarjerski[75] omenja *»nepričakovano, lepo zgrajeno rimsko cesto«* južno od cerkve sv. Ahaca v smeri domnevno proti Velenju,[76] vicinalno cesto od Dobrne do Velenja ter tovorno pot od Dobrne do sv. Ahaca: *»ta gre od Dobrne preko sv. Janeza na Vinski Gori, sv. Miklavža, mimo ruševine Šalek, teče nato preko sv. Brica, Sv. Vida in se izteče v bližini cerkve sv. Ahaca na veliko rimsko itinerarno cesto, ki pelje od Celja proti Virunumu«*.[77]

1893*: Franc **Ferk** traso ceste *Celeia – Virunum* pelje preko Vitanja, a ga ne označi posebej kot *Upellae*.[78]

1893*: Ignac **Orožen**: *»Ta pomen krajevnega imena Vitanje [staroslovensko »vitati« = prebivati, stanovati; Vitanja = habitaculum, mansio] bo še posebej ustrezal tistim, ki staro rimsko ceste od Celeje proti Virunumu preljejo preko Vitanja in tu domnevajo mansio (prenočišče) Upellis.«*[79]

1893: Časopis Slovenski gospodar: *»Mnogo se je že govorilo o tem, da je na višini, kjer je podružnica sv. Marjete, stalo staro rimsko mesto Upellae.«*[80] Tudi l. 1904.[81] Ali je bila

---

74 Korespondent, *Mitteilungen*, str. XXXIII.

75 »Ferk«.

76 *»eine ungeahnte herrlich gebaute Römerstrasse«* Poročilo graški hranilnici za leto 1892, 15. 1. 1893, po: Pahič, »Doslej neraziskan«.

77 *»Dieser geht von Neuhaus über St. Johann am Weinberg, St. Nicolai, vorbei an der Ruine Schallegg, läuft dann über sv. Britz, St. Veit und mündet in der Nähe der St. Achazkirche in die grosse römische Itinerarroute ein, die von Celeia nach Virunum führte.«* Poročilo graški hranilnici za leto 1894, 12. 1. 1895, po: Pahič, »Doslej neraziskan«.

78 Ferk, *Vorläufige Mitteilungen*, str. 219.

79 Orožen, *Dekanat Neukirchen*, str. 377.

80 *Slovenski gospodar*, 11. 5. 1893, str. 158.

81 *Slovenski gospodar*, 2. 6. 1904.

morda vendar mišljena cerkev sv. Marjete na Doliču?[82]

1895: Andrej **Fekonja**: *Upellae* je Vitanje.[83]

1897: Franc **Kos**: *»Iz Celja je peljala jedna cesta proti severozahodu, da bi vezala rečeno mesto z ostalim delom noriške zemlje. Prva nam znana postaja se je zvala »Upellis«, katero nam je iskati blizu sedanjega Vitanja. Odtod je držala cesta proti severozahodu k dolini, po kateri teče Mislinja. Da so Rimljani hodili po bregovitih krajih med Vitanjem in Slovenjim Gradcem, pričujejo rimski napisi, katere so dobili v Št. Vidu nad Valdekom (CIL III 5106, 5107, 5108, 5109), v Dovžah (CIL III 5105) in pri Legnu (CIL III 5104).«*[84]

1900: *»Učitelj meščanske šole Ignac Hönigmann napoveduje, da bo nadaljeval z raziskavami rimske Upellae pri Vitanju; to podjetje Centralna komisija [za umetnostne in zgodovinske spomenike] s svoje strani samo pozdravlja.«*[85]

1903*: Friedrich **Pichler**: *Upellae* je Sv. Margareta na Savi, Vitanje, Velenje.[86]

1908: Paul Hugo **Schefel**: *Upellae* je Vitanje.[87]

1908*: Alfred **Holder**: *Upellae* je v Noriku, blizu Celja, na hribu Pohorje.[88]

1909: Andreas **Gubo**: nad *Upellae* pri Vitanju so bili rimski kamnolomi pohorskega marmorja.[89]

1909*: J. G. Th. **Graesse** in Friedrich **Benedict (Orbis Lati-**

---

82 Za opozorilo na še eno možno cerkev sv. Marjete se zahvaljujem Saši Djuri Jelenko.

83 Fekonja, »Celje in okolica«, str. 339.

84 Kos, »Črtice«, str. 13.

85 »Tagesbericht, Centralkomission für Kunst und Historische Denkmale«, *Grazer Volksblatt*, 18. 8. 1900, str. 11 in drugi časopisi.

86 Pichler, *Austria romana*, str. 201.

87 Schefel, *Verkehrsgeschichte*, str. 128.

88 Holder, *Altceltischer Sprachschatz*, str. 33.

89 Gubo, *Geschichte*.

nus): *Upellae* je vas sv. Margarete.[90] 4. izdaja tega leksikona latinskih geografskih imen (1972) *Upellae* izenači z Noreio oz. »Šmarjeto pri Srebrni gori« (Sankt Margarethen bei Silberberg)[91] zahodno od Gradca.

1909*: Avgustin **Stegenšek**, profesor bogoslovja in cesarsko kraljevi konservator, traso »potovalne ceste« *Celeia – Virunum* vodi preko Vitanja.[92]

1910: **Slovenska zemlja:** *Upellae* je Vitanje, ime *Upellae* naj bi do danes izginilo.[93]

1913: Nadporočnik P. **Schlosser** pelje na karti glavno rimsko itinerarno državno cesto skozi Vitanje, stransko vicinalno cesto pa nakaže od Starega trga proti Šaleški dolini, s pripisom, da pride cesta »iz Velenja ali Šoštanja« (stara vozna cesta je iz Šoštanja peljala v Slovenj Gradec mimo Forteneka.[94]) Schlosser na karti označi kot rimska najdišča mdr. Šoštanj, Topolšico in Šentvid (nad Valdekom).[95]

1916: Konrad **Miller:** *Upellae* je Vitanje.[96]

1922: Cillier Zeitung: *Upellae* je Vitanje.[97]

1925*: Walter **Schmid**: *Upellae* je Vitanje.[98]

1926: Fran **Kovačič**: *Upellae* je Vitanje.[99]

1926: Tabor: *Upellae* je Vitanje z navedbo cestne trase.[100]

---

90 St. Margarethen, *D., Österr. (Steiermark)*; Graesse, Benedict in Plechl, *Orbis latinus*, str. 315.

91 Graesse, Benedict in Plechl, *Orbis Latinus*, str. 356, 507.

92 Stegenšek, *Konjiška dekanija*, str. 13.

93 *Slovenska zemlja*, str. 26, 27, 56.

94 Poles, »Na tržišču«, str. 10.

95 Schlosser, »Beiträge«, str. 521, 528: »Verkehrskarte zur Vor- und Frühgeschichte des Bacherngebietes«.

96 Miller, *Itineraria Romana*, str. 443.

97 *Cillier Zeitung*, 3. 9. 1922, str. 5.

98 Schmid, *Südsteiermark*, str. 14.

99 Kovačič, *Slovenska zemlja*, str. 26, 27, 56.

100 Rimska cesta naj bi od Celja vodila *»mimo sv. Marjete, Vojnika in skozi Frankolovo proti gradu Lindek, odtod proti zapadu na Vitanje (Upellae), do*

1927: Janko **Orožen:** *Upellae* je Vitanje,[101] še 1967[102] in 1974.[103]

1934: Alois **Serpp:** *Upellae* je Vitanje.[104]

1936*: Hans **Pirchegger**: *Upellae* je Vitanje, poimenovano »na jezeru«.[105]

1937*: Krajevni leksikon Dravske banovine: *»V starem veku je bila v bližini [Vitanja] rimska postaja Upellae, mimo katere je držala cesta s Ptuja na Koroško.«*[106]

1938 (ponatis 1970): Viktor **Hoffiller** in Balduin **Saria**: *»Cesta Colatio – Celeia je zarisana na Tabuli Peutingeriani in zaznavna tudi na terenu, posebno dobro pod hribom sv. Marjete (St. Margarethenberg). Kot edina vmesna postaja se na Tab. Peut. pojavi Upellae (Upellis) z oddaljenostjo XVI m. p. od Colatio in XIIII m. p. od Celeie. Ker sta tako Colatio kot Celeia lokalizirana,*[107] *to vodi (ko se uskladi skupna oddaljenost Colatio – Celeia s pravimi razmerji) na območje Vitanja. Antični ostanki na samem kraju še niso prišli na plan.«*[108] Saria: *Upellae* je Vitanje še 1939.[109]

1949: Milan **Ževart** naj bi lociral *Upellae* na območje Stare vasi pri Velenju in domneval, da se je osnova rimskega

---

sem je 13 milj. Dalje do sv. Florijana kakor današnja cesta v Slovenjgradec, odtod pa skozi vas Sv. Florijan in pod Turjakom na Sv. Lenart, Sv. Ahaca, Zg. Dovže, Brde, Golavabuko, po vznožju gorovja na plato Galenhofen-Legen, in na Slovenjgradec (Collatio, 16 milj od Upellae, pride pa od severa v mesto) ...« Naše ceste za rimskega imperija. *Tabor*, 26. 9. 1926, str. 3.

101 Orožen, *Zgodovina Celja*, str. 54, 60.

102 Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, str. 9.

103 Orožen, *Paški Kozjak*, str. 358.

104 Serpp, *Von den Römerstraßen*, str. 48.

105 *»...»am See« genannt.«* Pirchegger, *Geschichte,* str. 62.

106 *Krajevni leksikon*, str. 568.

107 Colatio kot Stari trg pri Slovenj Gradcu lokalizira Egger, »Jahreshefte«, str. 61 ss.

108 Hoffiller in Saria, *Antike Inschriften*, str. 6, 7.

109 »Rimski napisi v Mariboru«, str. 72.

imena ohranila do danes. Zapis je izgubljen oziroma založen.[110]

1954: Jaro **Šašel**[111] poda analizo, zakaj je verjetnejša lokacija za *Upellae* Stara vas pri Velenju kot Vitanje. Šašel velja za najpomembnejšega in mednarodno najbolj uveljavljenega slovenskega raziskovalca arheologije in zgodovine antične dobe, veliko se je ukvarjal z rimskimi cestami in iz te tematike tudi doktoriral.[112]

1956: V. **Kolšek**, P. **Petru**: *»Kotlina, v kateri leži Vitanje, je skoraj od vseh strani zaprta z visokimi hribi. Tako je težko verjetno, da bi v prazgodovini peljala pot po sotesku Hudinje, kot danes. Pot se je vila verjetno po obronkih Paškega Kozjaka in Pohorja. Še danes je med ljudstvom živa govorica o »rimski cesti«. Po antičnem zemljevidu »Tabuli Peutingeriani« je vodila cesta Celeia – Colatio (Slovenj Gradec) v neposredni bližini Vitanja. Tu naj bi ležalo, če je starejše mnenje pravilno, mesto Upellae. Oddaljeno je bilo od Celja 21 km in od Slovenj Gradca 24 km. Čeprav sedaj iščejo Upellae v bližini Velenja, je vendarle treba obe mnenji preveriti.«*[113]

1957: Karl **Šilih**: povzema Šašlove ugotovitve.[114]

1957: Anton **Melik:** *Upellis* je Vitanje.[115]

1961: Herman **Vetters**: *»Glede na podane razdalje je Upellae postaviti na območje Vitanja«*.[116]

---

110 Brišnik, »Od kamnitih sekir«, str. 67. Ževartovo seminarsko nalogo naj bi hranil Muzej Velenje, ibid. seznam virov str. 70. V muzeju ne vedo nič o njej. Elektronsko sporočilo Mateje Medved. Planko (O nastanku, str. 425) piše, da ni ohranjena.

111 Šašel, »Upellae«, str. 125–130.

112 Bratož, »Jaroslav Šašel«.

113 Kolšek in Petru, »Antični spomeniki«, str. 13.

114 Šilih, *Razgovori*, str. 5.

115 Melik, *Slovenija*, str. 426; Melik, *Štajerska*, str. 133.

116 *Paulys Realencyclopädie*, str. 923.

1969: V razpravo se je vključil Stanko **Pahič,**[117] na čigar delu še vedno temeljijo *»vsi arheološki terenski pregledi ter testni izkopi trase rimske ceste na Koroškem«,*[118] *»zagotovo največji poznavalec rimskih cest na Štajerskem, Koroškem in Prekmurju, območju, ki ga je PM Maribor v času njegovega službovanja pokrival – ne samo, da je pisal o njih, večkrat je tudi prehodil sleherno ped«.*[119] Pahič je nasprotoval Šašlovi tezi *»o poteku virunske ceste prek Velenja, saj se zdi njegovo opiranje samo na še nepreiskane antične seliščne najdbe pri Velenju, nezanesljivo srednjeveško tradicijo (ki opozarja, kot je navedeno v op. 6., da je bil prehod prek Plešivca uporaben le za lažje tovore, medtem ko so vozili težje vozove, naložene s češpljami in žitom, čez Dobrno, Vitanje, Slovenj Gradec na Solnograd, od koder so se vračali naloženi s soljo) in golo primerjanje geografskih danosti Velenja in Vitanja (Upellae je bila na cesti med Celejo in Colatije, pač le mutatio kot npr. Ivenca na poti prej ter morebiti Zg. Dovže pol poti dalje) ob pomanjkanju vmesnih antičnih najdb premalo za dokaz virunske ceste prek Velenja.«* Kot kontraargument navaja tudi Ferkove opise cestnih tras iz let 1892 in 1894.

1973: Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je na terenu iskala sledove morebitne rimske ceste na območju ceste Vitanje – Gornji Dolič, v dolini Turjačnice, na Tolstem vrhu, na Mislinjski Dobravi in pri Starem Trgu pri Slovenj Gradcu. Niso našli arheoloških dokazov, samo nasipe in useke ter ljudsko izročilo, da je pas gramoza pri Starem trgu Rimska cesta.[120]

1975: Jaro **Šašel** v knjigi Arheološka najdišča Slovenije ponovno obravnava problematiko umestitve *Upellae »Upellae, nominativna oblika je lahko Upelli, Upellae (tako splo-*

[117] Pahič, »Doslej neraziskan«.

[118] Visočnik, »Nov miljnik«, str. 30.

[119] Komentar arheologinje Saše Djure Jelenko spomladi 2024.

[120] S. P., »Preliminarna arheološka«, str. 196, 201, 202, 213, 215.

šna raba) ali Upella. Ustaljeno, a ne dovolj podkrepljeno je lokaliziranje postaje na Vitanje /.../ mnogo prepričljivejše in arheološko bolj podkrepljeno pa na /.../ Staro vas pri Velenju«[121]. Šašel cesto skozi *Upellae* na karti vodi po trasi Celje *(Celeia)* – Žalec – Gotovlje – Ponikova pri Žalcu – Laze – Stara vas pri Velenju *(Upellae)* – Plešivec – Raduše – Stari trg pri Slovenj Gradcu *(Colatio)*. Šašel se torej ogne ovinku preko Pernovega, Lokovine in Vinske gore. Na legendi cesto skozi *Upellae* označi kot »via publica«.

1975: Hkrati z navedenimi Šašlovimi podatki v isti knjigi Franc **Truhlar** pravi: *»Zveza iz Celja na Koroško naj bi potekala v več variantah: po eni v trasi Celje – Vojnik – Stranice – Vitanje – Paka – Lošperg – (Sv. Marjeta) – Dolič – Stari trg pri Slovenjem Gradcu – Sele – (križišče Hanžič) – gostišče Dular – Kotlje – Prežki vrh – Ravne – Zagradi – (cerkev sv. Barbare) – Prevalje – Poljana; po drugi varianti pa na odseku od Celja do Starega trga pri Slovenjem Gradcu čez Gorico – Pernovo – Staro vas – (Velenje) – in Dolič. Prva varianta naj bi služila tudi povezavi Poetovio – Virunum. Na odseku Velenje – Slovenj Gradec se nakazuje še alternativa: Stara vas – Škale – Plešivec – Metulov vrh – Sv. Helena – (Sv. Lenart) – Šmiklavž – Stari trg pri Slovenjem Gradcu.«*[122] – Arheološka stroka se v ključni reprezenančni knjigi ni poenotila o trasi rimske ceste iz Celja na Koroško.

1977: Peter **Petru** na karti locira *Upellae* na območje Velenja.[123]

1977: Arheologa Mira Strmčnik-Gulič in Stanko Pahič izkopljeta odsek ceste *Upellae – Colatio* v Mislinjski Dobravi,[124] cesta je potekala na 5–10 m širokem nasipu, utrjeno cesti-

121 Šašel, »Rimske ceste«, str. 95 in karta str. 67.

122 Truhlar, *Stara pota*, str. 103.

123 Petru, *Die provinzialrömische*.

124 Parcela št. 335/1 k.o. Dobrova.

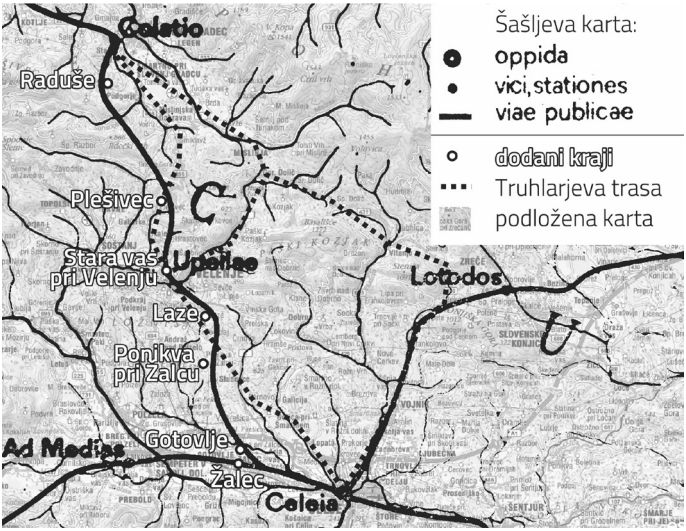

Različne trase ceste iz Celja na Koroško po Šašlu in Truhlarju (Arheološka najdišča Slovenije, 1975)

šče je bilo dvoslojno, debelo 40 cm, obrobničeno, široko spodaj 6, zgoraj dobrih 5 m, z 1,4 m širokim jarkom ob strani.[125] – Težko si je predstavljati, da bi tako široka cesta šla preko hribov iz Šaleške v Mislinjsko dolno, ta segment je bil najbrž ožji, v osnovi še iz predrimske dobe.

1980: Jože **Hudales** objavi serijo člankov o Velenju v rimskih časih:[126] omeni mdr rimsko vicinalno cesto iz Velenja proti Šoštanju.[127] Ob proučevanju Stare vasi zbere ljudsko izočilo o potopljenem mestu, krajih in kjer naj bi strašilo (kar naj bi indiciralo starejšo poselitev) ter locira starovaški Gaugec, ki ga omenja Šašel.[128]

125 Strmčnik-Gulič, *Pregled*, str. 13, op. 9.

126 Hudales, *Velenje*. Ponatis: Hudales, »Kakšno je bilo«.

127 Hudales, *Velenje*. Ponatis: Hudales, »Kakšno je bilo«, str. 10.

128 Hudales, »Drobci«.

1983: Vera **Kolšek**: *Upellae* ni lokalizirana (Stara vas pri Velenju ali Vitanje).[129]

1988: **Enciklopedija Slovenije**: *Upellae* je Titovo Velenje.[130]

1989: Milan **Natek:** *Upellae* je Vitanje.[131]

1989: Tone **Ravnikar** predlaga direktnejšo traso ceste *Upellae – Colatio* (Šmartno – Šembric – Škalske Cirkovce – Metulov hrib – Mislinjska dolina), ki se izogne ovinku čez Škale in Plešivec in je bila *»glavna povezava s Koroško, vse dokler niso prebili ceste skozi Hudo Luknjo v začetku 19. stoletja. /.../ O pomenu ceste skozi Šentbric in Škalske Cirkovce pa nenazadnje priča tudi stara zidana (!) cestna škarpa, ki so jo našli med Šentbricem in Škalskimi CIrkovcami ob zadnji rekonstrukciji ceste.«*[132]

1998: Miha **Kosi** riše povezavo s ceste *Celeia – Petovi* proti *Colatio* pri *Ad lotodos*, torej mimo Šaleške doline, *Upellae* ne vnese na zemljevid.[133]

1999: Arheologinja Danijela **Brišnik** zapiše, da antične najdbe v Belih Vodah, v Družmirju (Falkov klošter), v Škalah (Groblje), pri cerkvi sv. Martina v Velenju, sv. Urha v Gabrkah in še kje, potrjujejo rimsko poselitev teh krajev. Navede ljudsko izročilo o rimskih cestah v Vinski Gori ter možne lokacije potencialno rimskih cest (v Vinski Gori pod cerkvijo (kamnit tlak), Lokovini (nasip), na Plešivcu in med Šenbricem ter Škalskimi Cirkovcami (zidana škarpa, useki v skale)) in povzame: *»... poleg velikih rimskih državnih cest [je bilo] tudi precej stranskih (via vicinalis), kamor bi pač sodila „rimska cesta" skozi Šaleško dolino.«*[134] Cesta skozi Šaleško dolino torej ne bi

---

129 Kolšek, »Municipium«, str. 165.

130 *Enciklopedija*, str. 50.

131 Natek, *Zemljiško-posestna*, str. 22.

132 Ravnikar, »Oris«, str. 12, 13.

133 Karta Rimske ceste v pozni antiki. Kosi, *Potujoči*, str. 14.

134 Brišnik, »Začetek«, str. 161–163; Brišnik, »Od kamnitih sekir«, str. 58, 64, 65. Brišnik, »Novi arheološki paberki«, str. 77 ss.

bila javna, državna (via publica) ampak stranska (via vicinalis). Sodobni strokovni pregledi umeščajo *Upellis* pretežno na območje Stare vasi pri Velenju (2001: Marjeta Šašel Kos[135], 2002: Verna Gassner s soavtoricami,[136] 2006: Saša Djura Jelenko in Julijana Visočnik[137] ...).

2005: Johannes **Freutsmiedl**, ki je obravnaval rimske ceste na Tabuli Peutingeriani v Noriku in Reciji, »našo« cesto imenuje *»noriška prelazna cesta (Passstraße) od Celeie preko Iuenne proti Virunumu«*. Navaja: da je cesta med Celjem in Gosposvetskim poljem najbolj vzhodna od šestih cest preko alpskih prelazov, označenih na *Tabuli Peutingeriani*. Karta jo prikazuje v celoti; to je bila glavna trasa in glavni prehod preko vzhodnih Alp v središče province Norik na Koroškem. Bila je kratka, brez hujših vzponov in ni povzročala večjih nevšečnosti. Zato je bila zelo pomembna za promet iz jadranskega pristanišča Oglej v Furlaniji in tudi iz južne Evrope (Grčija, Balkan) proti Noriku tako v rimskem času, kot že prej, ko je bila etruščanskim, grškim in rimskim trgovcem glavna povezava od juga k rudnikom železa v Noriku. V 5. stoletju je bila ta cesta prehod za Ostrogote in v 6. stoletju za Karantance. V Celei se je ta cesta odcepila od ceste *Aquilea* [Oglej] – *Emona* [Ljubljana] – *Celeia* [Celje] – *Petauiona* [Ptuj]. Prvi segment proti *Upellis* je narisan ločno, kar pomeni zakrivljenost ali očiten ovinek, in cesta res zavije najprej nazaj proti zahodu, k izhodu iz doline med hribi, in sledi današnji cesti Celje – Velenje do Velenja, antične postaje *Upellis*. Merilna točka je mogla biti na mestu nekoliko privzdignjenega gradu [?cerkve sv. Martina?] na severnem robu mesta, cestno križišče in sama naselbina pa v sami dolini. Civilna vas *Upellis* se domneva tudi na območju Stare vasi. Pot bi potem šla do vmesne merilne

135 Šašel-Kos, »Between«, str. 194.

136 Gassner, Jilek in Landstätter, *Am rande*, str. 98.

137 Djura Jelenko in Visočnik, »Rimski kamniti spomeniki slovenske«, str. 346 (zemljevid).

točke pri cerkvi sv. Lenarta v Mislinji, kjer bi se ostro zlomila, in dalje do Starega trga pri Slovenj Gradcu.[138] O merilnihi točkah, ki so omogočale orientacijo in izmero cest, Freutsmiedl piše, da so bile to jasno definirane stalne lokacije, domnevno označene z visokimi stabilnimi konstrukcijami/stolpi, prvotno lesenimi, kasneje zidanimi, ki so prevzemale tudi vlogo nadzora, razgleda, straže, signalizacije. Merilna linija je bila idealna ravna linija med dvema točkama.[139]

2007: v občini Slovenj Gradec sta bili zavarovani dve najdišči rimske ceste *Celeia – Virunum*.[140]

2009,[141] 2012,[142] 2015:[143] Diplomske naloge še vedno postavljajo *Upellae* v Vitanje.

2010: Arheologinja Saša **Djura Jelenko** zapiše: *»Rimska državna cesta, ki je povezovala Celje z Virunom, je bila zgrajena v sredini 1. stoletja n. št. Dobro utrjena in široko zasnovana cesta je za naše kraje pomenila življenjsko pomembno povezavo ter hitri pretok ljudi, informacij, tovora in vojske. Njen potek je na nekaterih odsekih že dokazan. /.../ Ta mogočna transferzala je za seboj vsaj ponekod še morala pustiti debelo sled peščenih in gramoznih nasutij. Še vedno ne vemo, kako je zaobšla Turjak [hrib JV od Mislinje]. Torej, po zdajšnji glavni cesti Mislinja – Dolič (Vitanje) ali mogoče vsaj deloma po trasi bivše železnice?«* [144] Kaj to pomeni za umeščanje *Upellae*?

---

138 Freutsmiedl, *Römische Straßen*, str. 124–126.

139 Freutsmiedl, *Römische Straßen*, str. 30, 31.

140 UL RS, 17/2017, danes EID 1-00693: Stari trg pri Slovenj Gradcu: arheološko najdišče Colatio. EID 1-07954: Mislinjska Dobrava – Rimska cesta Celeia-Virunum.

141 Zrna, *Slovenski prostor*, str. 25.

142 Blatnik, *Rimska najdišča*, str. 9.

143 Ramšak, *Podložniki*, str. 2.

144 Djura Jelenko, »Arheološka«, str. 66, 67, 74.

2011: Lado **Planko** prikaže možen razvoj današnjih zemljepisnih imen Lubela in Velenje iz imena *Upellae*.[145]

2022: Arheologi na trasi 3. razvojne osi med Šmartnim pri Slovenj Gradcu in Podgorjem odkrijejo marmorni rimski miljnik cesarja Aleksandra Severa (vladal 222–235). Rimska cesta se je v Dovžah dvignila na Mislinjsko Dobravo in se preko Podgorja spustila v Stari trg.[146]

2023: Julijana **Visočnik** ob analizi novo najdenega miljnika obravnava tudi traso rimske državne ceste *Celeia–Colatio*, ki jo zariše preko Šaleške doline, čeprav omeni obe možni trasi, čez Vitanje in Staro vas pri Velenju.[147]

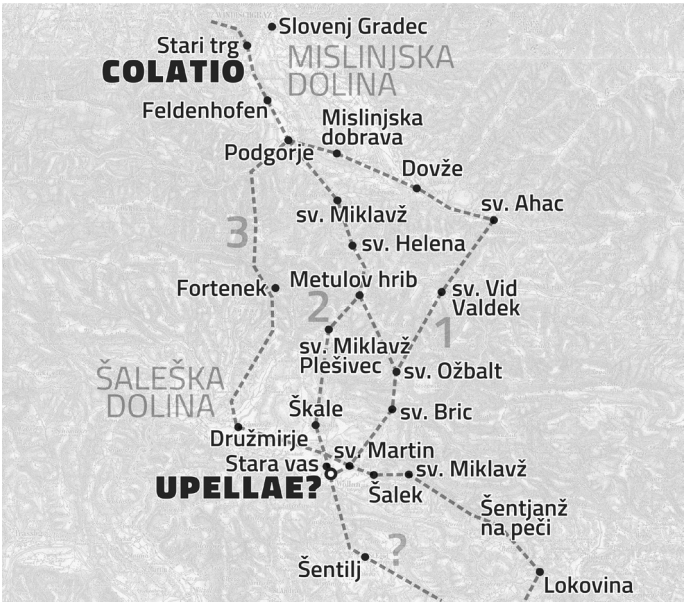

Trase, po katerih bi utegnila potekati rimska cesta preko Šaleške v Mislinjsko dolino: 1: trasa po Czoernigu, 2: trasa po Šašlu z modifikacijo po Ravnikarju, 3: trasa stare vozne ceste v Slovenj Gradec.

145 Planko, »Upellae«, str. 190 ss. Planko, »O nastanku«, str. 429 ss.

146 Kotnik, »Rimsko presenečenje«.

147 Visočnik, »Nov miljnik«, str. 30, karta str. 31.

Iz pregleda literature se je pokazalo, da so skozi čas obstajale ideje o treh trasah, ki bi povezale *Celeio* in *Virunum*: **zahodna** trasa – ob Savinji, **vzhodna** trasa – skozi Vitanje (neposredno iz Celja ali skozi *Ad lotodos*/Stranice) in **vmesna** trasa – skozi Šaleško dolino, z več variantami.

Med novo najdenimi starimi zapisi o *Upellae* so najbolj »šaleškocentrični« trije, in sicer Jožef Resch 1755 postavi *Upellae* v Velenje; Avgust Prinzinger 1856 domneva, da bi se utegnila osnova starega imena *Upellae* ohraniti do sodobnosti; Carl baron Czoernig 1858 opiše domnevno traso rimske ceste iz Šaleške v Mislinjsko dolino.

2. Mitrej pri *Upellae* ali o kateri Graški Gori je govora?

V zadnjem času se kot »kronski dokaz« potrditve Šašlove domneve, da je *Upellae* Stara vas pri Velenju, navaja poganski tempelj, verjetno mitrej, ki naj bi stal na Graški Gori med Šaleško in Mislinjsko dolino in bil požgan v času boja za prevlado krščanstva v starem Rimu; odkril ga naj bi arheolog Peter Petru in omenil v Zgodovini Slovencev;[148] Petrujeva prezgodnja smrt naj bi preprečila zadostno in primerno prezentacijo in eksploatacijo odkritja.[149]

Iz referata Petra Petruja, ki ga je imel na 7. Kongresu zgodovinarjev Jugoslavije v Novem Sadu jeseni 1977 in je objavljen v Zgodovinskem časopisu,[150] je razvidno, da je Petru s terminom Graška Gora mislil Gratzerkogel[151] severovzhodno

148 Petru, »Arheološka obdobja«, str. 86.

149 Planko, »O nastanku«, str. 428; Planko, »Upellae«, str. 178.

150 Petru, »Kontinuiteta«, str. 221–232 s kartama. Slika 1: Zemljevid najdišč iz pozne antike in obdobja preseljevanja ljudstev v vzhodnih Alpah (med str. 222 in 223), kjer je območje Šaleške doline povsem prazno, Graška gora pa je s sinonimom Gratzerkogel označena SV od Virunuma. Na sliki 3: Zemljevid s pregledom najdišč, ki so bila porušena in požgana v času avaro-slovanskega prodora v Vzhodne Alpe (str. 229) je spet označen Gratzerkogel.

151 Na Grazerkoglu je bila 1904 raziskana poznoantična višinska naselbina iz

od *Virunum*a, torej Graško Goro na Gosposvetah[152] oz. Graški holm, in ne Graške Gore med Šaleško in Mislinjsko dolino – Petrujeve karte najdišč so na območju Šaleške doline prazne.

Karta Petra Petruja, na kateri Graško Goro enači z Gratzerkoglom na Gosposvetskem polju, izrez.

3. *Upellae* in pleme Uperaci?

Prostor kasnejšega mestnega teritorija *Celeje* naj bi bilo domnevno območje plemena *Uperaci*, na območju od Celja do prelaza Radlje in Kobanskega.[153] Šlo naj bi za prebivalce južne

5. in 6. stoletja: znotraj obodnega zidu so mdr. kastel, zgrajen z antičnimi spolijami, dve zgodnjekrščanski cerkvi, pokopališče je na vznožju hriba na vzhodni strani; ohranjeni so pretežno temelji, ker so zidove uporabili za gradbeni material. Katzjäger, *Siedlungsstrukturen*. Več literature pri: Ciglenečki, *Poznoantična*, str. 242.

152 Petru in Žargi, *Narodni muzej*, str. 19. Izrecen zapis: *»... in v zamejstvu ...«*

153 Strobel, *Zwischen Italien*, str. 207, 231.

Štajerske okoli naselja *Upellae*.[154] Preglejmo najdene napise, kjer se omenjajo *Uperaci*.

Posvetilni tabli noriških plemen s Štalenske gore (po Eggerju), kjer se omenja pleme Uperaci.

Okrog leta 10 pr. n. št. je bil keltski Norik brez vojne priključen rimskemu imperiju. Takrat so na Štalenski gori kot izraz podreditve in priznanja cesarske oblasti nastali **častilni napisi osmih noriških plemen za članice vladarske Avgustejske dinastije**[155] (cesarjevo ženo Livijo, njegovo hči Julijo in vnukinjo Julijo[156]), v napisih so kot darovalci našteta plemena, ki sestavljajo

154 *Carinthia I, Mittheilungen des Geschichtsvereins für Kärnten*, 2004, str. 299.

155 Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, str. 14. Tudi: *Encyclopédie de l'Arbre Celtique*. Podrobnejši opis ene od tabel je v poročilu o izkopavanjih na Štalenski gori leta 1951: *»Trije skupaj spadajoči kosi plošče iz rožnato rdečega uvoženega marmorja, najdeni v kopalniškem traktu, uporabljeni kot gradbeni kamni, debelina 3-3,5 cm, širina 59,6 cm, višina črk 6,5 cm. Napis spada nedvomno v avgustovski čas, kot tudi poprej najdeni ostanki podobnih plošč. Napisna površina je fino spolirana, v vogali črk se če vidi rdeča barva. /.../ darovalci so ponovno noriška plemena Noriki, Ambilini, Ambidravi, Uperaci, Laianci. /.../* Egger, »Die Ausgrabungen«, str. 926, 927, risba str. 928. – O tabli, najdeni naslednje leto: Egger, »Die Ausgrabungen« str. 62, risba str. 61.

156 EDCS (Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby) baza navaja 4 napisne plošče s Štalenske gore, ID 44300016, 14400106, 14400107, EDCS-13800218, z navedbo napisov.

kraljestvo Norik: *Norici, Ambilinei, Ambidravi, Uperaci, Saevati, Laianci, Ambisonti* in *Elveti*.[157] *Uperaci* naj bi morda živeli na vzhodu, na območju proti Panoniji, kjer so bili morda povezani s krajem, imenovanim *Upellae*, severno od Celja.[158]

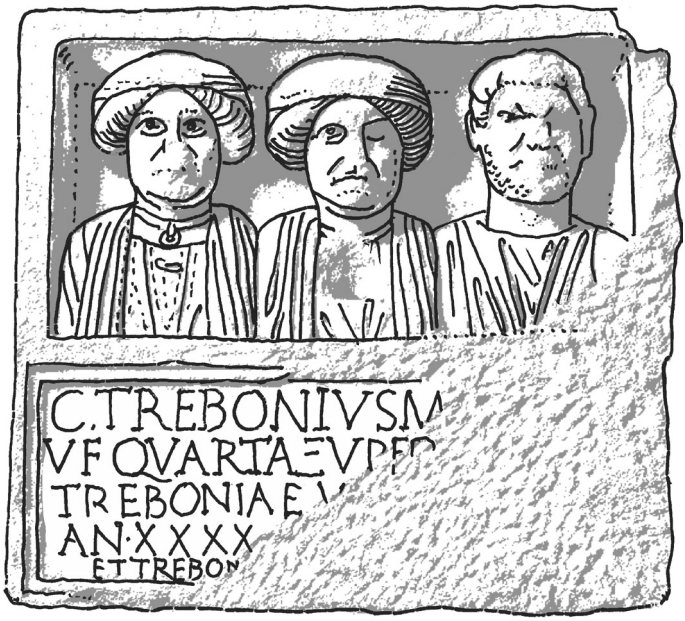

Nagrobna plošča z gradu Seggau z omembo »Kvarte iz rodu Uperaci« (po »Lupa«).

Etnični atroponim *Uperacus* je poznan z nagrobnega napisa v lapidariju gradu Seggau v kraju Leibnitz (območje nekdanje rimske naselbine *Flavia Solva*). V niši nagrobne plošče iz pohorskega marmorja so dve ženski z noriškima havbama ter bradati mož v tuniki, spodaj je napis: Kaj Trebonij M[…] ga je napravil za časa življenja za Kvarto, hči *Uperaci*ja, in za

157 Šašel, »Historia«, 16, 70, po: Petru, »Vzhodnoalpski Tauriscі«, str. 360.

158 *The Cambridge*, str. 580.

Trebonijo V[…], ki je živela 40 let, in za Trebon[…].[159] *»Če velja Alfödijeva dopolnitev [izgubljenega besedila], je spadala Kvarta h keltskemu rodu Uperaci, ki so živeli v jugovzhodnem delu Norika, med Solvo in Celeio.«*[160] Nagrobnik kaže na keltsko tradicijo v rimskem kontekstu, na kontinuiteto bivanja, ki je bila značilnost Norika.[161]

Wilhelm Kubitschek navaja latinski napis iz province Dalmacije, ki omenja **rod *Upellius***, za katerega pa se ne ve odločiti, ali je to sooblika od *Opellius* ali bi mogel izhajati iz imena postaje *Upellis* blizu Celja.[162] Še en *Upellius* je znan iz Pompejev.[163]

Géza **Alföldy**, profesor zgodovine na univerzi Ruhr v Bochumu, čigar knjiga o Noriku je še vedno temeljna referenca,[164] piše: *»ni znano, kje je živelo noriško pleme Uperaci – njihovo ime se sploh ne pojavi pri Ptolemeju [ko ta našteva Noriška plemena*[165]*] – ampak ni razumske alternative proti domnevi, da ne bi bilo to v bližini kraja, imenovanega Upellae; ta cestna postaja je po Peutingerjevi tabli ležala 14 milj iz Celeje in 16 milj od Colatia (blizu Starega trga oziroma Altenmarkt), bržčas nekje pri Vitanju v pohorskem hribovju. Teritorij te civitas se je mogel raztezati severno od Pohorja v območje Solva, kjer je zabeležen*

---

159 Civitates Regni et Provinciae Norici – Fragen der Lokalisierung. Der obere Donauraum 50 v. bis 50 n. Chr., str. 178. C(AIUS) TREBONIVS M[...] V(IVVS) F(ECIT) QVARTAE VPERAC[I F(ILIAE) ET] TREBONIAE V[...] AN(NORVM) XXXX [FILIAE(?)] ET TREBON[...] (CIL 03, 5390 ; AE 2011, 875), Encyclopédie de l'Arbre Celtique.

160 EPSG 901,UNI Graz, Onlineportal Alte Geschichte und Alterumskunde, Epigraphische Sammlung. CIL 03 05390.

161 Rieckhoff, »Wo sind sie«, str. 414.

162 Kubitzschek, »Ein Tagebuch«, str. 185. D(is) o(mnibus) M(anibus) / Corneliae / Vindemiae / an(norum) XXXV / Upellius Pio/ticus et Upel/lia Vindemia / fil(ii) pientis(simi). CIL 03, 01921 = CIL 03, 08514, EDCS-27500016.

163 NSA-1961-199,2.

164 Šašel Kos, »The early urbanization«, op. 2, str. 209.

165 Klavdij Ptolemaj, *Geografija* (II-VI) 2.13.2: *»Najbolj zahodne dele province [Norik] zasedajo, začenši s severa, Sevaci ter Alauni in Ambisontii; bolj vzhodne Norici, Ambidravi in Ambilici.«*

primer osebnega imena Uperacus.«[166]

Uperace (sicer z dodanim vprašajem) postavlja med *Celeio* in *Solvo* Sabine **Rieckhoff**, strokovnjakinja za prazgodovino in provincialno rimsko arheologijo, dolgoletna profesorica na univerzi v Leipzigu. S pojasnilom, da *»lokacija plemen temelji na etimologiji zgodovinsko znanih mest iz Avgustovega obdobja.«*[167]

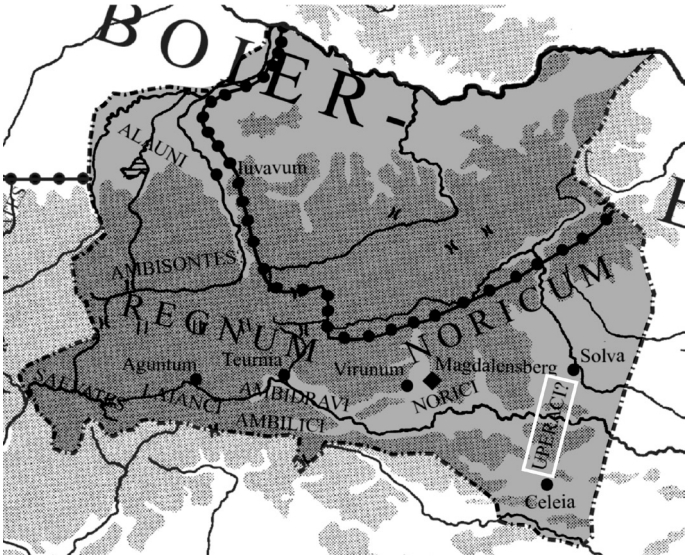

Noriško kraljestvo (Regnum Noricum) z območjem plemena Uperaci (po Sabine Rieckhoff, izrez).

V znanstvenih »keltoloških« krogih obstajajo različni pomisleki glede plemena *Uperaci*, in sicer ali postaja *Upellae* kljub sorodno zvenečemu imenu[168] sploh zares spada k

166 Alföldy, *Noricum*, str. 68.

167 Rieckhoff, »Wo sind sie«, str. 439. Rieckhoff, *Geschichte*, str. 9,karta 6: *Modell der demografischen Strukturen in Süddeutschland* um 30 v. J.-C. – Fischer (Noricum, karta str. 21) in Valant (Von Feuerböcken, karta str. 12) jih locirata malo bolj severno.

168 Petru, *Hišaste žare*, str. 113.

plemenu *Uperaci*?;[169] ali je območje tega plemena smiselno locirati severno od Pohorja, če naj bi njihovo ime nakazovalo na »hribovce«?;[170] ali niso bili *Uperaci* morda vezani na reko Salzach, ki naj bi se imenovala *Uparus*?;[171] da se lokalizacija *Uperacov* ne sklada s topografsko uvrstitvijo rodu na zapisih s Štalenske gore;[172] da naj bi Alföldy povsem nezadostno ustvaril primer z *Uperaci* zgolj na temelju enega osebnega imena *(Uperacus*) in enega krajevnega imena *(Upellae),* kar ne zadošča za lokalizacijo plemena;[173] po drugih virih naj bi na območju med *Celeio* in *Colatiem* živela druga plemena, npr. *Collatiani,*[174] *Cemandri,*[175] *Ambilici,*[176] *Serapili*[177] ali najpogosteje omenjani *Tavriski,* ki veljajo tako rekoč za sinonim za slovensko Štajersko;[178] Scherrer *Uperacom* na območju Celja pridružuje še *Ambisave;*[179] a se prav napiše *Uberaci*? B namesto P?[180]

4. Kaj bi lahko pomenila beseda *Upellae*?

Jože Hudales omenja, *»da imenu Upellae v latinščini najbolj ustreza beseda Upilio, ki pomeni ovčarja, kozarja – skratka pastirja nasploh«*.[181]

Kakšen pa je predrimski, izvorni pomen imena, saj naj bi ime naselje *Upellae* obstajalo, še preden so v naše kraje prišli

169 Šašel Kos, »The early urbanization«, str. 215.

170 *Anzeiger für die Alterumswissenschaft*, str. 41.

171 Petru, *Hišaste žare*, str. 113.

172 Wedenig, *Epigraphische Quellen*, str. 203. Citira: Hudeczek, *Flavia Solva*, str. 426 op. 58.

173 Hudeczek, *Flavia Solva*, op. 58.

174 Muchar, *Stiria Romana*.

175 Ortelij, *Pannoniae*.

176 Hall, *Vindelicia*.

177 Campe, *Italia sup*.

178 Visočnik, »Piramida«, str. 378.

179 Scherrer, *Von regnum Noricum*, str. 34.

180 Keltische Stämme. »Norico«.

181 Kennedy, *Latin Grammar*, str. 100.

Rimljani? Da je ime *Upellae* keltskega izvora, navajata Fritz Pichler (1856)[182] in Alfred Holder (1908).[183] Géza Alföldy (1974) poudarja, da je večina imen v južnem in jugovzhodnem Noriku keltskih, mdr. tudi *Upellae*.[184] Luka Repanšek (2016) navaja *Upellis* kot predrimsko oziroma predromansko ime (v petrificirani sklonski obliki).[185]

Friedrich Pichler meni, da gre pri krajevnem imenu *Upellae* za enako jedro kot pri osebnih imenih *Uppu, Upulalus, Ippo, Oppo, Oppalo, Uppon* in našteje podobno zveneča imena: *Uvelna* v Galiji in *Uvelga* v Britaniji.[186]

Italijanski raziskovalec (sodobnih in antičnih) toponimov Antonio Sciarretta piše, da je ime *Upellis »težko razložiti kot keltsko zaradi ohranitve intervokaličnega P if iz indoevropskega korena *upo- »pod«. Vendar bi lahko odražal keltski premik *kw > p in izhajal na primer iz indoevropskega korena *wekw- »govoriti, zveneti« kot hidronim.«*[187]

Johannes Freutsmiedl domneva, da izhaja ime Velenje (nemško Wöllein) iz *Upellis*. O imenu »*Upellis*« pravi, da je mnogopomensko. Samoglasnika »u« in »o« se lahko menjata in tako pridemo do besede *»opella (od opus) = manjše delo, manjši napor (geringfügige Arbeit, kleine Mühe)«*, tako bi *Upellis* moglo pomeniti *»z malo truda (bei den geringen Mühen)«*.

Naslednja možna izpeljava je *»oppilare = zapreti, utišati (verschließen, zum Schweigen bringen)«* in iz tega izhajajoče: *»Upellis = pri zapori (doline in ceste)«*.

Če bi bilo izhodišče imena pomanjševalnica od *»Ops = boginja rodovitnosti«* ali od *»ops = moč, bogastvo (Macht,*

182 Pichler, *Repertorium*, str. 221.

183 Holder, *Altceltischer*, str. 33: Upellae v Noriku, blizu Celja, na hribu Pohorje.

184 Alföldy, *Noricum*, str. 23.

185 Repanšek, *Keltska dediščina*, str. 31.

186 Pichler, *Römischer Grabstein*, str. 7. Pichler, *Keltische Sprachdenkmäler*, str. 221. Pichler, *Repertorium*, str. 234.

187 »Antonio Sciarretta's Toponymy«.

Kraft, Stärke, Vermögen)« ali od *»opes = številčnost čet (Truppenstärke)«* bi ime *Upellae* moglo pomeniti »pri malih duhovih, varuhih žetve« ali »pri malih posestnikih« ali »pri majhnih vojaških enotah«.

Dodatna razlaga bi lahko izvirala iz imena rodu oz. lokalnih naseljencev, potem bi ime pomenilo »pri Upelarjih«.[188]

Tako smo se spet vrnili k plemenu *Uperaci*, o katerih Rudolf Egger piše: *»V zadrego nas spravlja ime Uperaci. Očitno vsebuje beseda indogermanski adjektiv uperos, „nad, zgoraj", torej bi lahko daljno izpeljanko iz upera razumeli kot „prebivalec zgornjih dežel". Vendar je to samo ena možnost, ob dosti drugih.*[189]*«* Ime *Uperaci* bi morda lahko nakazovalo na »hribovca« (Gebirgler).[190]

Glede na prepričanje tolikih strokovnjakov, da je ime *Upellae* predrimsko, se velja vprašati, koliko bi potem utegnilo biti staro? J. Šašel je glede poštnih postaj na obravnavanem območju sklepal, *»da so kot naselja obstajale že v 1. stol. pred n. š. – torej je nedvomno že tedaj obstajala neka pot, ki jih je vezala.«*[191]

5. O rimski nagrobni plošči in Bebiju Speratinu: mu je bilo Bebij ime, se je morda tako pisal ali je bil celo Publij Elij?

Skozi čas se je nabralo nekaj novih razmišljanj o rimski nagrobni plošči (titulus),[192] najdeni pri Velenju. Poglejmo dogajanje kronološko: Ploščo je domala takoj po tem, ko so jo izkopali, našel in opisal **Ignac Orožen**: *»Pri letošnem (1882) obisku Šaleške doline so pri mi sv. Martinu pri Šaleku na moje vprašanje, če je kje tam najti kakšen koli napisni kamen, odgovorili, da*

188 »Antonio Sciarretta's Toponymy«, str. 124–126. Prim. domneve o drugih krajevnih imenih, ki bi kazala na rimski izvor, str. 226 ss.

189 Egger, »Die Ausgrabungen«, str. 926, 927.

190 »Anzeiger für die Alterumswissenschaft«, str. 41.

191 Šašel, »Upellae«, str. 125.

192 Za terminološko opredelitev hvala Saši Djuri Jelenko.

takšnih kamnov ni, razen enega samega, ki je bil izkopan (herausgehoben) na župnijski beneficiatni njivi (pfarrpfündlichen Acker) s parcelno številko 156,[193] *pod stavbo hleva spomladi to leto (1882) in je naslonjen na vodnjak pri župnijskem hlevu. Ob ogledu tega, na dveh vogalih, levo zgoraj in desno spodaj, poškodovanega, na splošno pa še precej dobro ohranjenega kamna, sem našel na njem poznorimski in zato slabo izvedeni napis. Bere se: Diis Manibus. Baebius Speratinus Obiit Annorum LXX. Speratus FIlius. Et Candidae Uxori. Ta spomenik je torej uredil sin Sperat Bebiju Speratinu, ki je umrl star 70 let, in ženi Kandidi. Ta kamen je v Šaleški dolini – kolikor vem – doslej edini tamkaj najdeni rimski napisni kamen.«*[194]

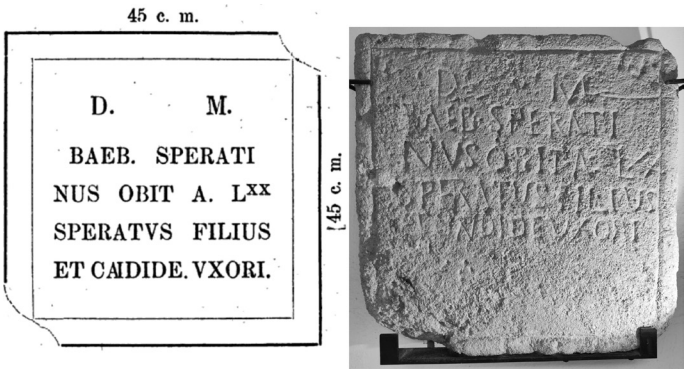

Speratinov nagrobnik, Orožnova risba in danes (foto RP, lapidarij Muzeja Velenje).

Orožen je zapis objavil v opisu škalske dekanije 1884 in v Objavah zgodovinskega društva za Štajersko 1883:[195] *»/.../ rimski napisni kamen je bil najden spomladi 1880 [!?] pri oranju njivske parcele št. 156 med gospodarskim poslopjem župnije sv. Martina v Šaleški dolini in rečico Pako (ki se izliva v Savo*

193 Na današnji Tavčarjevi cesti, na prostoru Hiše družine Jevšenak. Planko, *Staro pokopališče*, str. 2.

194 Orožen, *Dekanat Schallthal*, str. 133, 134.

195 Orožen, »Zwei neu gefundene«, str. 65, 66.

[Savinjo?]) na južnem Štajerskem. Je 54 cm visok in prav toliko širok, na dveh vogalih, levo spodaj in desno zgoraj, odlomljen, sicer pa še dobro ohranjen. Napis se glasi:

D. M.
BAEB. SPERATI
NVS OBIT A.LXX
SPERATVS FILIVS
ET CANDIDE VXORI

To se pravi: D(is) M(anibus) Baeb(ius) Speratinus obi a(nnorum) LXX. Speratus filius et Candid(a)e uxori. Po naše: Posvečeno manom! Bebij Speratin je umrl, star 70 let. Sin Sperat (je uredil ta spomenik njemu) in soprogi Kandidi.« Orožen je dodal še, kje se po drugih nagrobnikih pojavljajo imena Bebij, Sperat in Kandida. Opis je bil povzet v Arheološko-epigrafskih objavah.[196] Leta 1893 je bil napis vključen v korpus latinskih napisov (CIL 1170).[197] Omenjen je bil leta 1937 v Krajevnem leksikonu Dravske banovine.[198] Leta 1957 Karl Šilih piše: *»Danes je ta kamen vzidan na zadnji steni župnijskega svinjaka«;*[199] leta 1975 je bil še vzidan v župnijskem hlevu.[200] Napisno ploščo sedaj hrani Muzej Velenje v lapidariju v atriju Velenjskega gradu pod inventarno številko MV 951.[201]

Jože Hudales je leta 2012 zapisal, da je veljalo mnenje, da je bil kamen *»izkopan na 'farovških njivah' nekje pod današnjo šolo Miha Pintar Toledo v Velenju«.* Glede na parcelno številko 156, ki jo je navedel Orožen, je Hudales kraj najdbe lociral daleč stran od župnišča, onkraj Pake, na južno stran Žitenberga, *»prav ob tedanji in sedanji cesti iz Velenja v Celje«.*[202] Tam je v

196 *Archeologisch-Epigraphische*, str. 263.

197 »Corpvs Inscriptionvm Latinarvm«, str. 1833.

198 *Krajevni leksikon*, str. 557.

199 Šilih, *Razgovori*, str. 5.

200 Pahič, Najdišča, str. 272.

201 Brišnik, »Od kamnitih sekir«, str. 64.

202 Hudales, »Škalske zgod(b)ovine«, str. 20.

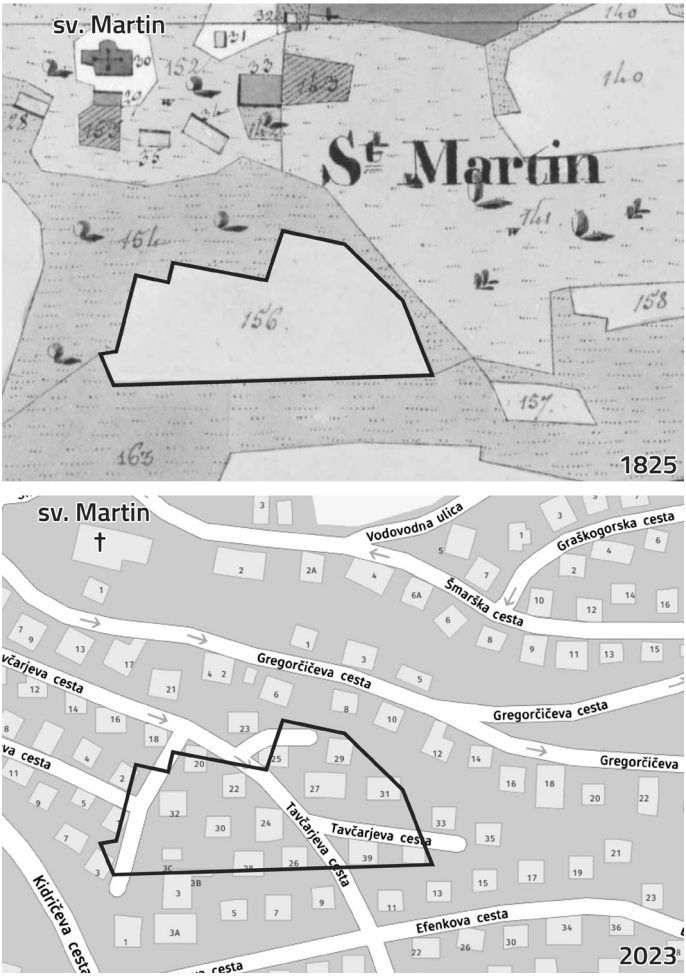

Lokacija, kjer je bila najdena Speratinova napisna plošča, na franciscejskem katastru (Arcanum) in danes (PISO).

katastrski občini Velenje res ležala parcela št. 156, a ni bila v lasti župnišča, ampak Jurija Kotnika, Velenje h. št. 11; ni bila njiva ampak travnik (Wiese; zakaj bi orali travnik?) in ni ležala med župnijskim poslopjem in Pako, kot izrecno pravi Orožen.

Parcele, kjer je bila najdena plošča, ne smemo iskati v katastrski občini Velenje ampak v k. o. Šalek: v k. o. Šalek ima št. 156 velika njiva nepravilne oblike v lasti župnišča sv. Martina (Pfarrhof St: Martin), 100 m pod župniščem.[203] Danes je to območje enodružinskih hiš na Tavčarjevi cesti v Velenju.[204]

Po Stanku Pahiču je *Speratus* v Panoniji značilno ime za domače prebivalstvo, pogosto pa tudi v Noriku.[205]

Leta 2002 je avstrijski arheolog **Peter Scherrer,** profesor graške univerze in predstojnik Avstrijskega društva za arheologijo, s svojimi raziskavami urbanizacije oziroma romanizacije Norika v nov kontekst postavil tudi Speratinovo nagrobno ploščo: Scherrer besede *Baebij* ne bere kot ime ampak kot priimek in postavi velenjski nagrobnik v vrsto drugih nagrobnikov družine *Baebi*, ki se pojavljajo po Noriku. O družini *Baebi* Scherrer pravi, da naj bi izhajala iz kraja *Iulium Carnicum* (današnji Zuglio na severovzhodu Italije). To je bilo pomembno rimsko mesto ob rimski cesti *Via Iulia Avgusta*, ki je peljala od Ogleja preko prelaza *Monte Croce Carnico* proti Noriku in povezovala donavski prostor s sredozemljem. Najbolj znan predstavnik družine *Baebii* in samega mesta *Ilulim Carnicum* je bil Kaj Bebij Atik. V rodnem mestu je kmalu po tem, ko je naselbino cesar Klavdij povišal v mucipij, postal duumvir s sodnimi pravicami, nato je bil centurij 5. Makedonske legije, prefekt mest v provincah *Moesija, Trebalija* in *Alpes Maritimae*, vojaški tribun 8. pretorske kohorte [v Rimu] in – vrhunec kariere – prokurator cesarja Tiberija Klavdija Cezarja Avgusta Germanika v Noriku. Gaju Bebiju Atiku posvečen slavilni ščit, bronasto tablo s slavilnim napisom in glavo portretnega bronastega kipa so našli med izkopavanji foruma v *Iulium Carnicum* v 19. stoletju.[206] *Gaj*

---

[203] *Grund-Parzellen Indications Protocol der Gemeinde Schallegg, Bezirk Wöllann*, 1826. SI AS 177/C/F/C400, Franciscejski kataster.

[204] Hudales, »Škalske zgod(b)ovine«, str. 20 locira ploščo na parcelo v k.o. Velenje, južno od Žitenberga. Ta parcela je bila v lasti Jurija Kotnika, Velenje h. št. 11, ne šmarškega župnišča. Prava k.o. je Šalek.

[205] Pahič, »Rimski napisi«, str. 78.

[206] Giumlia-Mair in Meriani, »A Roman bronze portrait-head«, str. 253, 254.

Baebij je bil torej prvi vodja novoustanovljene rimske province Norik in je poleg cesarske službe vodil tudi tamkajšnje lokalne urade. Spadal je v sloj rimskih vitezov *(Eques),* kamor Scherrer uvršča tudi druge pripadnike te družine. Morda so mu upravo Norika poverili, ker je bil bržčas keltskega rodu, hkrati pa je iz lastnih izkušenj dobro poznal položaj v deželi kot sorodnik ene najuspešnejših trgovskih družin. Na uspešno trgovsko delovanje naj bi kazalo pojavljanje *Baebijev* v mestnih območjih *Virunum*a, *Celeie* in *Solve* ter na obalah Donave.[207] Iz mesta *Iulium Carnicum* so – tako Scherrer – izhajale še druge trgovske družine, ki so delovale po Noriku *(Votticii, Erbonii)* – prišleki v Norik naj bi bili predvsem iz severne Italije.[208] Trgovci iz imperija so bili majhna skupina ljudi, ki je s sabo v provinco prinesla rimski pravni red in se povezala z vrhnjim slojem keltskih prebivalcev, ki so posedovali zemljo ali bili strokovnjaki za pridobivanje kovin – kontakti so bili v obojestransko gospodarsko korist, hkrati pa so si prišleki zagotovili elitno gospodarsko in družbeno pozicijo v provinci.[209] Prav pridobivanje noriškega železa in barvnih kovin naj bi bil glavni predmet interesa italijanskih trgovcev; izvoz je potekal preko *Akvileje*. [V Šaleški dolini so bila na Paškem Kozjaku nahajališča železa, morda povezana z naselbino na vrhu hriba,[210] pa zelo stari rudniki srebra in svinca, ki se omenjajo že v 16. stoletju[211] in bi utegnili imeti antične prednike.] Scherrer piše, da naj bi bilo ime *Speraticus* značilno za osvobojene sužnje ali tiste, ki jim je bilo na novo podeljeno rimsko državljanstvo.[212]

---

207 Virunum (CIL III 4816, 4785), Untermühlbach (CIL III 11560, 4837), Iuenna/Globasnica (CIL III 5074), Celeia (CIL III 5221), Laško (CIL III 5150), Velenje[1] (CIL III 11710), Leibnitz (CIL III 5354, 5353), grad Thannhausen (CIL III 5494), samostan Melk (CIL III 5668). Scherrer navaja, da je bil nagrobnik CIL III 11710 najden v Šmartnem ob Paki. Iz navedenega napisa je jasno razvidno, da gre za velenjski nagrobnik. Scherrer, *Von regnum*, str. 17, op. 48.

208 Scherrer, *Von regnum*, str. 24.

209 Scherrer, *Von regnum*, str. 64, 66.

210 Schmidt, *Südsteiermark*, str. 6.

211 Poles, »Več kot 500 let«, str. 6.

212 Scherrer, *Von regnum*, str. 43.

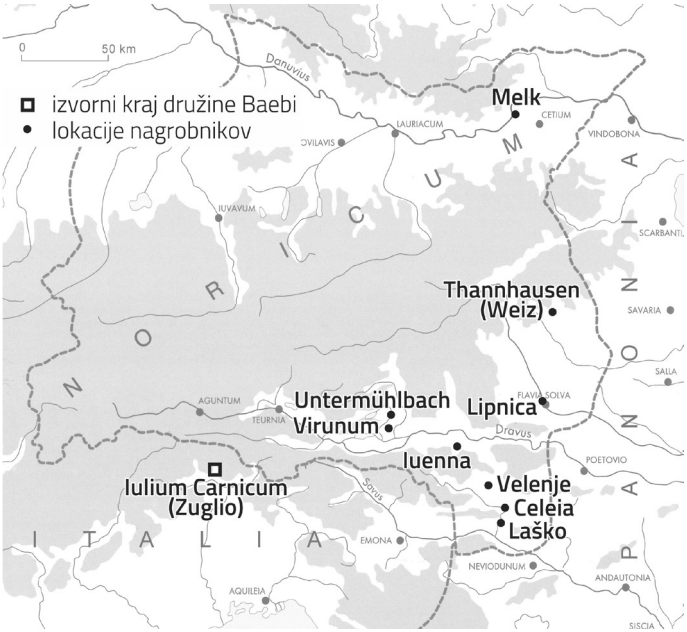

Razprostranjenost domnevnih nagrobnikov članov družine Baebi po Scherrerju.

Leta 2009 je bil epigrafik Milan Lovenjak zaprošen za ponovno transkripcijo in prevod besedila na nagrobniku, besedo *Baebius* je transkribiral kot *Publij Elij*.[213] Za komentar novih razmišljanj ali branj Scherrerja in Lovenjaka sem zaprosil doc. Julijano Visočnik, zgodovinarko in latinistko z doktoratom s področja jezikoslovja, ki je komentirala množico antičnih napisnih spomenikov širom po Sloveniji. Pravi: *»Sama sem ostala pri Bebiju /.../. Prva črka je sicer res bolj v obrisih, a ko sem spomenik pogledala v živo (ga tudi pretipala), se je zdel B zelo zelo verjeten. Sicer pa tudi ne razumem, kako bi četrta črka v drugi*

213 Ob pripravljanju knjige Poles, *Poskok*. D(is) M(anibus)./P(ublius) Ae </> (ius) Sperati-/nus obit(us) a[n(norm)]LXX./Speratus filius/et Candid(a) e uxori. – Božanskim Manom. Publij Elij Speratin, umrl star 70 let. Sin Sperat (je dal postaviti nagrobnik njemu) in (svoji?) ženi Kandidi.

vrstica lahko bila L (poglejte sami). Gentilno ime je tako skoraj gotovo Baebiju in gre za Bebije, ker prvega imena na ta način ni (imamo samo duo nomina), je to idikator za datiranje: konec 2. oz. 3. stoletje, ko začne prvo ime že izginjati. Speratus osvobojec? Tega pa si ne bi upala trditi. Ni nemogoče, a zelo verjetno tudi ne. Speratin je torej sin Bebija Sperata, ki je dal postaviti nagrobnik očetu in ženi.«[214]

Torej ostajamo pri »starem« branju. Orožen je objavil tudi risbo nagrobne table z dopisanima (napačnima) merama 45 cm za širino in višino, prave dimenzije je navedel v besedilu »Objav«. Dejanski meri sta 54 cm, notranji kvadrat meri 47 cm, debelina je na vertikalnih robovih 8 cm, na sredini pa 11. Za časa Orožna je bil notranji kvadrat še v celoti viden, danes je kamen dosti bolj okrušen. Oglejmo si kamen sistematično:

Že sam akt postavitve kamnite napisne nagrobne plošče je bil znamenje romanizacije. Tabla ima obliko kvadrata, dodan je kvadraten obris: gre za popolno geometrijsko obliko, ki je bila v nasprotju z naravnimi organskimi oblikami, ki človeka navadno obdajajo. Najbrž gre za najstarejši najden oziroma ohranjen napis in umetno začrtan kvadrat v Šaleški dolini. Tvarivo ni plemenit kamen, je domnevno lokalni peščenjak. Pri čemer bel rimski marmor v našem prostoru ni bil nedosegljiv, lomili so ga ne prav daleč stran, na Pohorju, in široko uporabljali za nagrobnike, sarkofage, pepelnice; iz takšnega pohorskega marmorja je domnevni »sarkofag« v Vinski Gori.[215]

Temeljni element nagrobne plošče je napis, kar predvideva tudi pismenega gledalca, ki ga napis nagovarja. Ohranjenih naj bi bilo le 0,1% rimskih napisnih spomenikov, ostale so skozi čas reciklirali v gradbeni material za zidove, zmleli v nasutja, sežgali v apno …[216] Napis je v latinščini, univerzalnem pogovornem jeziku imperija. Napis uvaja formula DM. Podobno kot danes DM avtomatsko povežemo s trgovino Drogerie Markt, so v

214 Elektronsko sporočilo, 13. 9. 2023.

215 Poles, »Se je v Vinski gori«, str. 13.

216 Plahuta Simčič in Šašel Kos, »Emona ni bila ustanovljena leta 14«.

antiki DM na nagrobnikih »avtomatsko« razumeli kot *Dis Manibus*, posvetitev nagrobnega spomenika manom, pobožanstvenim duhovom umrlih. Formula se je začela pojavljati na prehodu iz 1. v 2. stoletje.[217] Navedena imena imajo latinsko osnovo, *Sperat* (upajoči, današnja angl. analogija Hope), *Candida* (bleščeče bela, kot danes Bela). Bebijeva starost: LXX oziroma 70 let je skoraj zagotovo zaokrožena; posebej pri starejših niso navajali natančne starosti, ampak so jo zaokrožali navzgor, na 5 ali 10 let, morda skladno s petletnimi popisi prebivalstva, ki so se izvajali v vseh avtonomnih rimskih mestih.[218]

6. O toponimu Na forštatu, ki bi utegnil biti povezan z nekdanjo naselbino pri Velenju

Jaroslav Šašel kot argumente, ki kažejo na star kulturni kraj na območju Velenja, navede: 1. **rimski Speratinov nagrobnik**, najden na njivi pod šmarškim župniščem; 2. **ostanke rimskih opek, kamenja in zidov**, ki so jih polne starovaške njive in travniki okrog kapele pod hribom s cerkvijo sv. Martina ter pri Ograjenšku; 3. »**nek kamen**«, izoran nekaj 100 zahodno od Speratinovega nagrobnika, ki naj bi ga odpeljal turnski graščak Komorzinsky in ga oddal v graški Joanneum;[219] 4. ledinsko ime **»Groblje«** za njive in travnike na vznožju hriba s cerkvijo sv. Martina; 5. ledinsko ime »**Gavgec**« pri Fijevžu, kjer naj bi – po ljudskem mnenju – gosposka obešala, bi pa mogel v osnovi biti rimsko grobišče.[220]

Jože Hudales je uspel locirati »Gavgec« – na območje *»med kotalkališčem in današnjo Stanetovo cesto – približno tam, kjer je danes severni rob »sončnega parka« in poleg zasebne ordinacije Blatnik«* – in dodal še ljudski spomin, ki kaže na starodavnost kraja: 6. da je pri Gorjanovi kapeli, pa v Rakovi in

217 Djura Jelenko, »Arheološka podoba Mislinja z okolico«, str. 73.

218 Šašel Kos, »Stoletniki na območju Emone ter sosednjega Norika in Panonije«, str. 25–41.

219 Planko, »O nastanku«, str. 423 brez navedbe vira.

220 Šašel, »Upellae«, str. 129, op. 5.

Skazovi goši **strašilo in »vojdlo«**, da ponoči nisi našel poti s tega kraja.[221]

Danijela Brišnik omeni zgodbo, ki kaže na morebitno starejšo poselitev: 7. da je bilo na Dolgem polju (kjer je danes tovarna Gorenje) **potopljeno mesto.**[222] Lokacijo Jože Hudales poveže z ledinskim imenom Dvoršek oziroma Duršek (na območju trgovine Jager).[223]

Dodati moremo še ledinsko ime 8. **Na forštatu**. Prilastek »Na forštatu«, torej »v predmestju«, najdemo pri pomenovanju cerkve sv. Martina – župnik Fran Saleški Cizej je leta 1903 zapisal: *»Cerkev v Šmartnu je zelo stara; ko je stalo še v dolini jezero, imenovala se je: »Sv. Martin na Vorstadtu«*. To je župniku povedal Jurij Stropnik, zidarski mojster, ki je stanoval v Šaleku 9 in je bil tedaj star 79 let. Župniku se je moral prilastek »na predmestju« zdeti zelo nelogičen – saj v Šaleški dolini tedaj še ni bilo nobenega mesta, cerkev z župnijskimi poslopji je stala povsem na samem – zato je pripisal *»morebiti na borštu«*, torej ob gozdu.[224] Morda je bilo s poimenovanjem ‚forštat' mišljeno ‚predmestje' rimske naselbine: Rimljani so ločevali prostor živih (naselbino) od prostora mrtvih, ki so jih pokopavali izven naselja, ob cestah – in prav pod sv. Martinom je bil najden rimski nagrobnik. Jožefinski kataster v okolici beleži sorodno ime Na voršti (na Worshti) za skupni travnik (parc. št. 926) ter bližnje njive.

7. O Grobljah sredi današnjega Velenja

Pretresti velja še Šašlov toponim »Groblje«. V Šaleški dolni so arheologom znane samo Groblje v Škalah, severno od

221 Hudales, »Drobci«.

222 Brišnik, »Od kamnitih sekir«, str. 64.

223 Hudales, »Drobci«. Še eno od mnogih lokacij Dvoršek navaja jožefinski kataster npr. na parc. št. 66, 68 (v bližini gostilne Skalca).

224 Poles, »Sv. Martin«, str. 150. Rokopis župnika F. S. Cizeja, dat. 4. 6. 1903, v *Kroniki župnije Škale II*, v zadnjem delu. Kopije kronike v Muzeju Velenje ne najdejo več.

Velenjskega jezera.[225] Šašel pa izrecno piše, da ležijo Groblje na vznožju hriba pod cerkvijo sv. Martina.V jožefinskem katastru

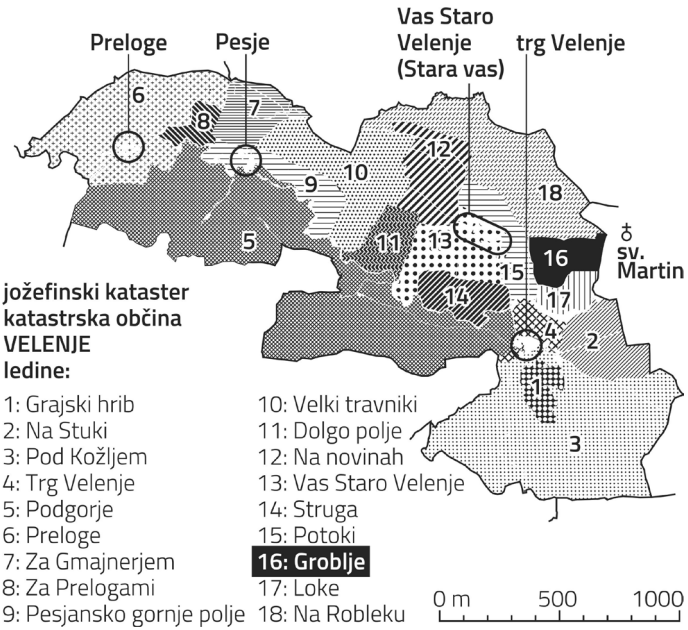

Ledine (delitev) katastrske občine Velenje v jožefinskem katastru z lokacijo ledine Groblje.

(1890) je celotna 16. ledina katastrske občine Velenje imenovana »Groble«.[226] Ledine (nemško Ried) so bil manjše zaključene enote prostora, po katerih so izvajali popis prostora (kataster), ledine so imele lastno identiteto, podobno, kot danes krajevne skupnosti v mestu; ker pa so nekdaj velenjski prostor drugače uporabljali, kot ga uporabljamo danes, je bil prostor tudi drugače členjen. V katastrski občini Velenje, ki je segala vse do Prelog, je bilo 18 takih prepoznavnih enot prostora, ledin.

---

225 Hudales, »Drobci«. Brišnik, »Od kamnitih sekir«, str. 64. EID-21514 Rimskodobna naselbina Groblje.

226 SI AS 1110, Provizorij, Matrika zemljiškega donosa, davčna občina Trg Velenje, parc. št. 786–885 (str. 98–109).

V katastru je obseg velenjske ledine Groblje opisan takole: *»Meji s prvo stranjo na župnijo sv. Martina pri Šaleku, z drugo stranjo na starovelenjsko območje Gorice, s tretjo stranjo na skupno cesto Gornje ulice (gorne Vlitze) in s četrto stranjo na potok Paka.«*[227] Gorice so bile severno, mnogi starovaščani so imeli svoj ozek trak gozda »na Goricah« (nad današnjo Stanetovo cesto).[228] To je najbrž nekdanji skupni gozd, omenjen v jožefinskem katastru (str. 379): da 15. ledina sega do skupnega gozda (Gemeinde Worst).

Znotraj ledine Groblje je bila njiva Jerneja Kotnika (parc. št. 879) izrecno poimenovana Grobla, mejila je na Apatovo njivo (parc. št. 880) in na cesto proti sv. Martinu.[229] Danes je to pas za stolpičem z oskrbovanimi stanovanji od Kidričeve do Bračičeve ceste.

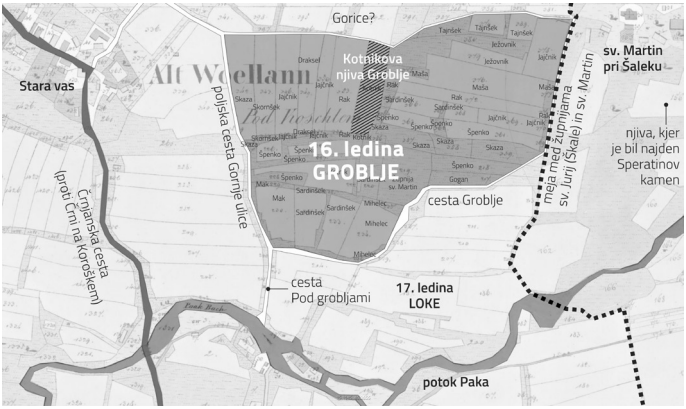

Območje Groblje sredi današnjega Velenja.[230]

227 SI AS 1110, Jožefinski kataster, Trg Velenje, fasija, str. 390.

228 Provizorij, parc. št. 927–941.

229 SI AS 1110, Jožefinski kataster, Trg Velenje, fasija, str. 435. Leta 1820 je imel to njivo Jurij Kotnik, Velenje 11, tudi ko so 1825 delali franciscejski kataster, je na naslovu Velenje 11 živel Jurij Kotnik, pod domače pri Valentu. Sosednja, Apatova njiva (na parc. št. 880), pa je menjala lastnika, 1820 jo je imel Janez Rak – na mapi franciscejskega katastra iščemo torej par njiv Kotnik–Rak.

230 Mapa franciscejskega katastra po Arcanum, del poti dorisan po indikacijski skici, eZKN 964, 1913.

16. ledini, imenovani Groblje, je sledila 17. ledina, Loke: *»[ta ledina] meji na prvi strani na polja župnije sv. Martina, z drugo stranjo na potok Paka, s tretjo stranjo na cesto Grobla (Strasse grobla), s četrto stranjo na cesto Pod groblami (Strasse Pod groblam)).«* Obstajali sta cesti Grobla in Pod groblami. Po delu ceste Grobla je šla meja med župnijama Škale in Sv. Martin – torej je morala cesta obstajati, preden je bila potegnjena ločnica med župnijama in gre za zelo staro pot. Kataster beleži, da je meja med istima župnijama dalje potekala tudi po današnji Konovski cesti, ki je potemtakem tudi zelo stara.[231]

Mikrotoponim oziroma paleonim Groblje se pojavi še precej bolj zahodno, v 14 ledini, imenovani Struga: parc. št. 763 je bila njiva Jerneja Cvikla »Nagroblah« (kataster) oz. »na groblah« (provizorij). Meja ledine Struga je opisana takole: *»Meji s prvi stranjo na Črnjansko cesto (Schwarzenbacher Strasse, tj. cesto v Črno na Koroškem), z drugo stranjo na potok Paka, s tretjo stranjo na poljsko cesto (Feld Strasse) Groble in s četrto stranjo na hišo cerkve sv. Marije v Velenju.«*

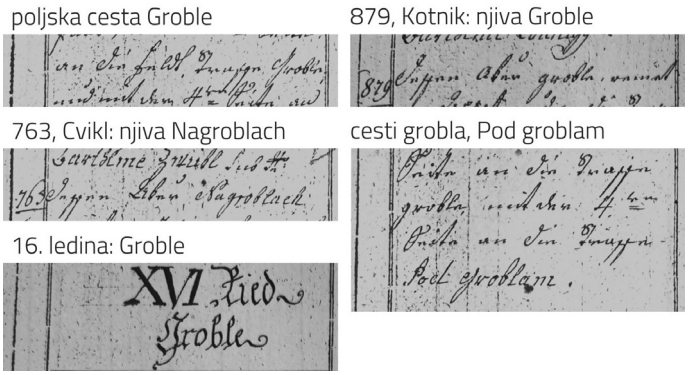

Zapisi toponimov tipa Groblje v k.o. Velenje v jožefinskem katastru.

231 Jožefinski kataster, k.o. Šembric, opis meje 5. ledine Drucova in parc. št. 288.

Po Splošnem provizoriju zemljiškega davka (1820) se v ledini Groblje pojavljata toponima Groble[232] in Na groblah[233] na večjih parcelah. Ožje območje Groblje je bilo torej večje kot ena sama Kotnikova njiva.

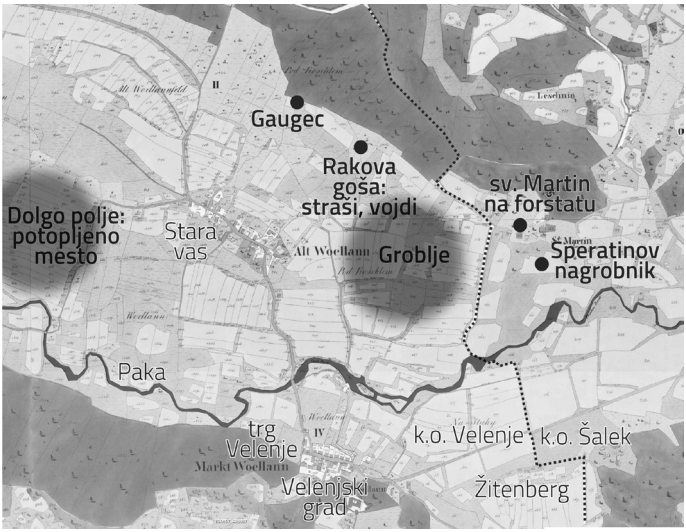

Nekaj elementov, ki kažejo na staro kulturno rabo vzhodnega dela Šaleške doline.

Zahvala

Delovno besedilo sta natančno prebrali muzejski svetnici Koroškega pokrajinskega muzeja, Muzeja Slovenj Gradec, Brigita Rajšter in Saša Djura Jelenko; za njuno spodbudo in številne podatke, opozorila, pripombe in usmeritve se jima najlepše zahvaljujem.

232 Parc. št. 879 Kotnik, 880 Rak, 881 Jajčnik.

233 Parc. št. 882 Lempl, 884 Kvartič, 885 Vasle.

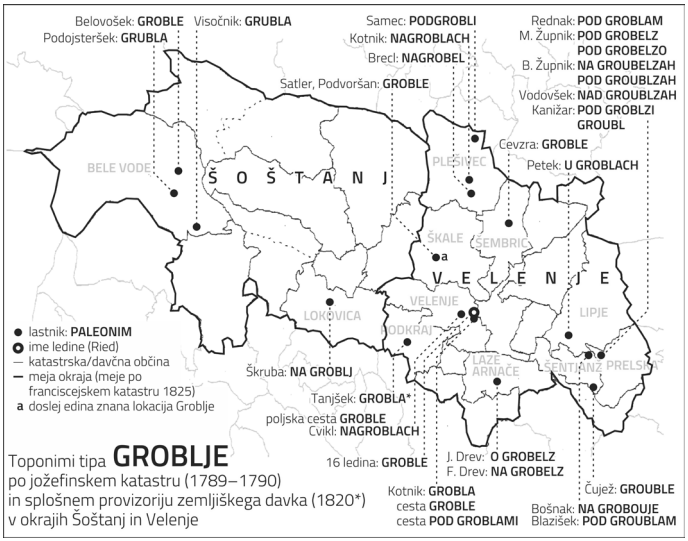

Predvsem v velenjskem delu Šaleške doline jožefinski kataster beleži presenetljivo množico lokacij s toponimi tipa Groblje.

Pripis

Po oddaji članka je izšla knjiga Andreja Grebenška: Kje so vse vasi?! Stara vas in Starovaščani (Velenje / Šaleška dolina). Velenje: Velenjska knjižna fundacija, 2024. V njej avtor zabeleži ljudski spomin na dve lokaciji z imenom Groblje: eno vzhodno od vasi, drugo pa severozahodno od nje, kjer so danes športna igrišča ob Škalskem jezeru. Na karti so Groblje locirane pod križišče Jenkove in Kidričeve ceste. »Oba kraja povezujemo z možnostjo, da sta bili tam rimskodobni naselbini in grobišči« (str. 48, 53). Avtor omeni tudi rimske najdbe arheoloških izkopavanj na Dolgem polju leta 2019 pred gradnjo v kompleksu tovarne Gorenje (str. 22).

Viri

- SI AS, Arhiv Republike Slovenije:
  - SI AS 1110, Jožefinski kataster.
  - SI AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko.
- Moravská zemská knihovna v Brně:
  - Moll-RKP-0090.900,11, Atlantis Austriaci. Vol. XI. Tom. XVII.-XVIII, Stiria I, tinyurl.com/2s4x2y95, tinyurl.com/2ha6sx6r.
  - Moll-0001.488 (Pakenštajn) tinyurl.com/22b7xzxb.
  - Moll-0001.363 (Lilienberg, Velenje) tinyurl.com/3p26sjd4.
  - Moll-0001.366 (Gutenpihl) tinyurl.com/4htkecr9.

Literatura

- Alföldy, Géza. *Noricum*. London & Boston: Routledge & Kegan Paul, (prvi natis 1974), 2014.
- Ankershofen, baron Gottlieb. *Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten vor und unter der Römerherrscahft*. Klagenfurt: Verlag der J. Leon'schen Buchhandlung, 1850.
- *Archeologisch-Epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich-Ungarn*. Wien: Carl Gerold's Sohn, 1885.
- *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana: DZS, 1975.
- Barth, Christian Karl. *Teutschlands Urgeschichte*. 3. Erlangen: Palm und Enke, 1842. tinyurl.com/3v7r47mc.
- *Bericht über die IX. Allgemeine Versammlung des historischen Vereines für Steiermark am 24. April 1858.*
- Bischoff, Friedrich Heinrich Theodor; Möller, Johann Heinrich. *Vergleichendes Wörterbuch der alten, mittleren und neuen geographie*. Gotha, 1829.
- Blatnik, Aleš. *Rimska najdišča v porečju Savinje*. Diplomsko delo, mentor Janez Marolt. Maribor 2012.

- *Blätter für die österreichische Familienkunde*, 1928, 1-2, str. 24. tinyurl.com/3kkymrt5.
- Bratož, Rajko. »Jaroslav Šašel«, *SAZU*. tinyurl.com/2utseweh.
- Brišnik, Danijela. »Arheološki paberki Šaleške doline«. *Šaleški razgledi* 12, Velenje: KC Ivana Napotnika, Založništvo Pozoj, 1996.
- Brišnik, Danijela. »Od kamnitih sekir do terre sigillate.« V*elenje: Razprave o zgodovini mesta in okolice*. Velenje: Občina, 1999.
- Brišnik, Danijela. »Začetek arheološke topografije na območju med Lipjem in Dobrno.« *Vinska Gora, zbornik raziskovalnega tabora*, Velenje: Erico, 1999.
- Brišnik, Danijela. »Novi arheološki paberki Šaleške doline«. *Šaleški razgledi* 15. Velenje: Knjižnica, 2017.
- Ciglenečki, Slavko in sod. *Poznoantična utrjena naselbina Toncov grad pri Kobaridu*. Ljubljana: SAZU, Založba ZRC, 2011.
- Cluver Philipp. *Germania antiqua libri tres*, Vindelicia et Norico. Izdaja 1616. tinyurl.com/5d6k7xrj Izdaja 1661.
- Cluver, Philipp. *Vetvs Avstrija Cisdanvbiana Norica*, 1616. tinyurl.com/2s378d9c.
- Czoernig, baron Carl. »Über die Römerstraße in der südwestlichen Steiermark von *Celeja* nach *Virunum*.« *Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark*, 1859/9, str. 44/45, vendar je to samo sumarni povzetek razprave.
- *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*. 7: Steiermark. Wien: Druck und Verlag der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1890.
- »Die IX. allgemeine Versammlung des Historischen Vereines für Steiermark«. *Grätzer Zeitung* 71, 30. 3. 1858.
- Djura Jelenko, Saša; Visočnik, Julijana. »Rimski kamniti spomeniki slovenske Koroške«. *Arheološki vestnik* 57/2006.

- Egger, Rudolf. *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes in Wien*, 1914. tinyurl.com/4wc3rcmc.
- Egger, Rudolf. »Die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg 1951«. *Carinthia I*, 1953.
- Egger, Rudolf. »Die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg 1952«. *Carinthia I,* 1955.
- *Enciklopedija Slovenije*, Ce-Ed. Ljubljana, 1988.
- Falckenstein, Johann Heinrich von. *Vollständige Geschichten der alten, mittlern und neuern Zeiten Des großen Herzogthums und ehemaligen Königreichs Bayern*. München, Ingolstadt, Augspurg: Crätz, Augspurg: Summer, 1763. tinyurl.com/2p9d5m69.
- Ferk, Franz. *Vorläufige Mitteilungen über das römische Straßenwesen in Unter Steiermark, Mitteilungen des Historischen Vereines für Steiermark*, XLI. Graz: In selbsverlage des Vereines, 1893.
- Fekonja, Andrej. »Celje in okolica«. *Dom in svet*, 1895/11.
- Fischer, Thomas. *Noricum (Orbis provinciarum)*. Zabern, Mainz 2002.
- Forbiger, Albert. *Handbuch der alten Geographie*, 3. zvezek. Leipzig: Verlag von Gustav Meyer, 1848.
- Fortia d'Urban, Marquis de. *Recueil des itinéraires anciens comprenant l'itineraire d'Antonin, la table de Peutinger*, ... Paris : Imprimerie Royale, 1845.
- Freutschmiedl, Johannes. *Römische Straßen der Tabula Peutingeriana in Noricum und Raetien*. Büchenbach: Verlag Faustus, 2005.
- Funke, C. P. *Neues Real-Schullexico*. Braunschweig, 1805.
- Fuhrmann, Mathias. *Alt und neues Österreich: Oesterreichische Chorographie oder Landeseschreibung der alten Zeiten vor und unter den Römern*. Dritter Theil, Wien: Joh. Ign. Heyinger, 1736.

- Gassner, Verena; Jilek, Sonja; Landstätter, Sabine. *Am rande der Reiches: die Römer in Österreich*. Ueberreuter, 2002.
- Geissau, Anton Ferdinand von. *Geschichte Oesterreichs von den ältesten bis auf gegenwärtige Zeiten*. Wien: Verfasser, 1800. Funke, C. P.: Neues Real-Schullexico. Braunschweig, 1805.
- Gewold, Christoph. *Delineatio Norici Veteris eiusq[ue] confinium. una cum Nomenclatore*. Ingolstadt, 1619.
- Giumlia-Mair, Alessandra; Meriani, Sergio. »A Roman bronze portrait-head from Iulium Carnicum: composition and technology in the 1st century AD.« *Proceedings od the XVIIth International congress of Ancient Bronzes*. Izmir. Autun: Editions Mergoil, 2016.
- Graesse, J. G. Th.; Benedict, Friedrich. *Orbis latinus oder Verzeichnis der wichtigsten lateinischen Orts- und Ländernamen.* Berlin: Richard Carl Schmidt, 1909.
- Graesse, Benedict, Plechl. *Orbis Latinus*. Braunschweig: Klinkhardt & Biermann, 1972.
- Gubo, Andreas. *Geschichte der Stadt Cilli vom Unsprung bis auf die Gegenwart*. Celje, 1909.
- Historischer Verein für Steiermark. *Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark*. 19. 1871. Graz: Leuschner & Lubensky, 1871.
- Hoffiller, Viktor; Saria, Balduin. *Antike Inschriften aus Jugoslavien*, Heft 1, Noricum und Pannonia Superior. Amsterdam: Verlag Adolf M. Hakkert, 1970.
- Holder, Alfred. *Altceltischer Sprachschatz*, zvezek 3 U-Z, 1908.
- Hudales, Jože. »Velenje v rimskih časih. Se je Velenje včasih imenovalo *Vpellae*?« *Naš čas*, 25. 1. 1980, str. 8; 1. 2. 1980, str. 5; 8. 2. 1980, str. 9; 15. 2. 1980, str. 5.
- Hudales, Jože. »Kakšno je bilo Velenje v rimskih časih«. *Šaleški razgledi* 2, Velenje 1989, str. 9–17.

- Hudales, Jože. »Drobci iz zgodovine Stare vasi«. tinyurl.com/4pj56awp.
- Hudales, Jože. »Škalske zgod(b)ovine in škalske identitete«. *Škalske zgodbe*, Škale: REVIVAS, 2012, str. 7–21.
- Hudeczek, Erich. *Flavia Solva*. Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt, II. Berlin: Walter de Gruyter, 1977.
- T. B., *Carinthia*, 13/1861, str. 103.
- Jabornegg, M. F. von. *Iuenna, eine römische Ansiedlung im heutigem Jaunthale.* Carinthia, 35/1838. tinyurl.com/3ubhtth8.
- Jabornegg-Altenfels, Michael F. von. *Kärnten's römische Alterthümer in Abbildungen*. Klagenfurt: Leon, 1843.
- Jordan, de Joan. Christophori. *De originibus slavicis*, Vindobona, 1745
- Katančić, Matija Petar. *Orbis antiqvvs ex tabvla itineraria qvae Theodosii Imp. et Pevtingeri avdit ad systema geographiae redactvs et commentario illvstratvs.* 1: Continens Evropam. Bvdae: Typ. Regia Univ. Hvngaricae, 1824. tinyurl.com/tbjk4wdk. Budae, 1825. tinyurl.com/np3etw6a.
- Katzjäger, Denise. *Siedlungsstrukturen der Spätantike in Norikum*, diploma. Universität Wien, 2010.
- Kennedy, Benjamin Hall. *Latin Grammar*. London, 1890.
- Kleinmayr, pl. Johann Franz Thaddäus. *Nachrichten vom Zustande der Gegenden und Stadt Juvavia vor, während und nach beherrschunf der Römer ... und von dessen Verwandlung in das heutige Salzburg*. Salzburg, 1784.
- Kolšek, Vera; Petru, Peter. »Antični spomeniki Vitanja«. *Celjski tednik*, 29. 12. 1956.
- Kolšek, Vera. »Municipium Claudium *Celeia*.« *Celjski zbornik* 1982/83.
- Korespondent za Štajersko. Mitteilungen der k.k. Zentralkommission fuer Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale, 1903/II/12.

- Kos, Franc. »Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev«. *Letopis Matice Slovenske*, 1897.
- Kosi, Miha. *Potujoči srednji vek*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 1998.
- Kotnik, Mateja. »Rimsko presenečenje na območju trase tretje osi«. *Delo*, 25. 3. 2022.
- Kovačič, Fran. *Slovenska zemlja VII: Slovenska Štajerska in Prekmurje.* Ljubljana: Matica Slovenska, 1926.
- *Krajevni leksikon Dravske banovine*. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937. tinyurl.com/ywzrzrz4.
- Kubitzschek, J. Wilh. »Ein Tagebuch des Abbate Alnerto Fortis«. V: *Achaeologische-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich-Ungarn*, Wien, 1887.
- *Kunsttopographie des Herzogthums Kärnten*. Wien: Kubasta & Voigt, 1889.
- Lapajne, Ivan. *Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev*. Ljubljana, 1884. tinyurl.com/7fmzr8zw.
- Linhart, Anton Tomaž. *Tabvla antiqva regionis inter Dravvm flvvivm et mare Amriaticvm. Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs. 1*. Laibach: Eger, 1788, tinyurl.com/2pa4emkr.
- Mannert, Konrad. *Geographie der Griechen und Römer. Germania, Rhaetia, Noricum, Pannonia,* 3. del. Leipzig, 1820.
- Martinger, Joseph. *Kurzgefaßte Geschichte der Steiermark*. Gräz, 1815.
- Mayer, Karl. *Versuch über steyermarkische Altherthümer.* Graz, 1782.
- Melik, Anton. *Slovenija*. Slovenska matica, 1957.
- Melik, Anton. *Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino*. Ljubljana, 1957.
- Miller, Konrad. *Itineraria Romana, Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana*. Stuttgart: Strecker und Schröder, 1916.

- Muchaer, A. Albert. *Beyträge zur Geschichte des österreichischen Kaiserstaates*, 1. zvezek, Das Römische Norikum. Grätz: Im Verlage des Christoph Penz, 1825, str. 245.
- Natek, Milan: Zemljiško-posestna, socialna in zgradbena sestava Vitanja v 19. stoletju. Celjski zbornik 1989.
- Orožen, Ignaz. *Das Bisthum und die Diözese Lavant, V. Theil, Das Dekanat Schallthal*. Graz: Selbstverlage, 1884.
- Orožen, Ignaz. *Das Bisthum und die Diözese Lavant, VIII Theil, Das Dekanat Neukirchen*. Marburg: Selbstverlage, 1893. tinyurl.com/4a8zrk8y
- Orožen, Ignaz. »Zwei neu gefundene Römersteine aus Unter – Steiermark«. *Mittheilungen des Historischen Vereine für Steiermark,* 1883/31.
- Orožen, Janko. *Zgodovina Celja, I*: *Prazgodovinska in rimska Celeja*. Celje: Goričar & Leskovšek, 1927.
- Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice*. Celje, 1967.
- Orožen, Janko. *Paški Kozjak: zemljepisni in zgodovinski oris*. Celjski zbornik, 1974.
- Pahič, Stanko. »Doslej neraziskan odsek rimske ceste *Celeia* – Poetovio.« *Razprave Dissertationes VI, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, razred za zgodovinske in družbene vede*, Ljubljana 1969.
- Pahič, Stanko. »Najdišča, Šmartno [pri Velenju]«. *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975.
- Pahič, Stanko. »Rimski napisi v Podravju«. *Arheološki vestnik* 1977/28.
- Pall von Pallhausen, Vincenz. *Abhandlung über die Frage: »Wann, und wie lange wurde Baiern in öffentlichen Schriften Norikum genannt; welche Länder enthielt und verlohr es während dieser Bennung?«* München: Zängl, 1807. tinyurl.com/excdkkvh.

- *Paulys Realencyclopädie der Classischen Alterumswissenschaft*, Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1961.
- Petru, Peter. *Die provinzialrömische Archäologie in Slowenien. Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt, II*. Berlin: Walter de Gruyter, 1977.
- Petru, Peter. »Arheološka obdobja«. *Zgodovina Slovencev*. CZ, Ljubljana, 1979, str. 86.
- Petru, Peter. »Kontinuiteta in diskontinuiteta naselitve v prehodnem obdobju iz kasne antike v zgodnji srednji vek«. *Zgodovinski časopis* 3/1978.
- Petru, Peter. *Hišaste žare Latobikov*. Situla, Narodni muzej, 1971.
- Petru, Peter in Žargi, Matija. *Narodni muzej v Ljubljani*. Maribor: Obzorja, 1983.
- Philipp Cluver. *Vetvs Avstrija Cisdanvbiana Norica*, 1616. tinyurl.com/2s378d9c.
- Pichler, Fritz. *Virunum*. Graz: Leuschner / Lubensky, 1888.
- Pichler, Friedrich. *Die Münzen der römischen und byzantinischen Kaiser in der Steiermark*. Graetz: Leuschner & Lubensky, 1867.
- Pichler, Fritz. *Repertorium der steierischen Münzkunde. 1: Die keltischen und consularen Münzen der Steiermark: mit einer Einleitung über die Pflege der Numismatik im Lande.* Graetz: Leuschner & Lubensky, 1865.
- Pichler, Friedrich. *Austria romana, geographisches Lexicon aller zu Römerzeiten in Österreich genannten Berge, Flüsse, Häfen, Inseln, Länder, ...,* Lipzig: E. Avenarius, 1903.
- Pichler, Friedrich. K*eltische Sprachdenkmäler in Steiermark. Repertorium der Steirischen Münzkunde.* Graety, 1865.
- Pichler, Friedrich. *Römischer Grabstein von Jennersdorf*. Wien, 1874.

- Pirchegger, Hans. *Geschichte der Steiermark, Bd. I*, Graz: Leuschner, 1936.
- Planko, Emanuel. *Staro pokopališče v KS Šmartno.* Raziskovalna naloga, Velenje 2014.
- Planko, Lado. »O nastanku imena Velenje«. *Šaleški razgledi*, Velenje: Knjižnica, 2021.
- Planko, Lado. »Upellae«. *Šaleški razgledi* 14, Velenje: Knjižnica, 2011.
- Pococke, Richard. *Beschreibung des Morgenlandes und einigier anderen Ländern, 3. del.* Erlangen: Verlag der Stiftshauses, 1755. tinyurl.com/t37v5u7m
- Poles, Aca in Poles, Rok. *Poskok po Šaleški dolini*. Velenje: Berivka, 2009.
- Poles, Rok. »Sv. Martin, škof, Šmartno pri Velenju.« *Sakralna dediščina Šaleške doline*. Velenje: Založništvo Pozoj, 1998.
- Poles, Rok. »»Na tržišču« pri Družmirju«. *List* 2022/1.
- Poles, Rok. »Več kot 500 let stari rudniki: prve omembe šoštanjskih rudnikov in o rudišču v Velunjem grabnu do 19. stoletja«. *List*, 2022/5.
- Poles, Rok. »Se je v Vinski Gori »pojavil« sarkofag iz rimskega časa?« *List* 2/2022, str. 13.
- Prinzinger, August. *Die älteste Geschichte des baiersich-österreichischen Volkstammes, 1. del.* Salzburg, 1856.
- Puff, Rudolf Gustav. *Marburg in Steiermark, seine Umgebung, Bewohner und Geschichte*. Gratz, 1847.
- Puff, Rudolf Gustav. *Wegweiser in sämmtliche Gesundbrunnen und Bäder der Steiermark*. Graz: Josef Franz Kaiser, 1854.
- Ramšak, Aleksandra. *Podložniki zemljiškega gospostva Vitanje*. Diplomsko delo, mentor Andrej Hozjan. Maribor, 2015.

- Ravnikar, Tone. »Oris starejše zgodovine naselja Škale«. *Šaleški razgledi* 3, 1989, str. 12.
- Resch, Joseph. *Annales Ecclesiæ Sabionensis, Nunc Brixinensis, Atque Conterminarum. 1. Augustae Vindelicorum: Sumptibus Joannis Jacobi Mauracheri MDCCLV*, tinyurl.com/585shv96. Karta: tinyurl.com/ypfdrhpk.
- Repanšek, Luka. *Keltska dediščina v toponimiji jugovzhodnega alpskega prostora*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016.
- Rieckhoff, Sabine. »Wo sind sie geblieben? – Zur archäologien Evidenz der Kelten in Süddeutschland im 1. Jahrhundert v. Chr.« v: *Kelten-Einfälle an der Donau. Akten des Vierten Symposiums deutschsprachiger Keltologinnen und Keltologen. Philologische – Historische – Archäologie Evidenzen.* Konrad Spindler (1939-2005) zum Gedenken, 2007.
- Rieckhoff, Sabine. »Geschichte der Chronologie der Späten Eisenzeit in Mitteleuropa und das Paradigma der Kontinuität«. 2008, Leipziger online-Beiträge zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie 30. Academia, 2008. tinyurl.com/3k2hfdt4.
- »Rimski napisi v Mariboru«. *Kronika slovenskih mest*, 1939/2, str. 72.
- Roch, Matthias. *Ueber die älteste Bevölkerung Oesterreichs und Bayerns*. Leipzig: Voigt & Günther, 1856.
- »Römerstraßen vom Drau in's Murgebieth«. *Carinthia* 1858/31.
- Sanson d'Abbeville Nicholas. *Illyricum occidentis: partes IV.: Rhaetia, Noricum, Pannonia, et Illiris,* 1694. tinyurl.com/2r6mfdkm.
- Sanson, Nicolas. *La France, l'Espagne, l'Italie, l'Allemagne, et les Isles Britanniques*. Paris: Chez l'autheur, 1651.
- Schefel, Paul Hugo. *Verkehrsgeschichte der Alpen.* Berlin: Dietrich Reimer, 1908.

- Scherrer, Peter. *Vom regnum Noricum zur römischen Provinz: Grundlagen und Mechanismen der Urbanisierung. The Autonomous Towns od Noricum and Pannonia*. Ljubljana: Narodni muzej, 2002.
- Schlosser. »Beiträge zur historischen Geographie des Bachengebirges in Südsteiermark«. *Deutsche Rundschau für Geographie*, 1913/XXXV. tinyurl.com/3xf266na.
- Schmid, Walter. *Südsteiermark im Altertum. Südsteiermark, ein Gedenkbueh*, Graz: Verlag Ulr. Mosers Buchhandlung, 1925. tinyurl.com/yk52bbtt.
- Schönleben, Johann Ludwig. *Carniolia Antiqua Et Nova*. Labaci: Joann. Baptistae Mayr, 1681, tinyurl.com/29vurmvc.
- Seiffern, G. Dorn. *Aardbeschrijving der oude volken*, 1. del. Amsterdam, 1816.
- Serpp, Alois. »Von den Römerstraßen in Untersteiermark«. *Bläter für Heimatkunde*, 1934/12.
- *Slovenska zemlja, opis slovenskih pokrajin ...*, Matica Slovenska, 1910.
- S. P. »Preliminarna arheološka poročila za leto 1973«. *Varstno spomenikov* XVII-XIX, Ljubljana.
- Stegenšek, Avgustin. *Konjiška dekanija*. Maribor, samozaložba, 1909.
- Strobel, Karl. »Zwischen Italien und den »Barbaren««. *Frontiers in the Roman World*. Durham: Brill, 2009.
- Strmčnik-Gulič, Mira. »Pregled pomembnih arheoloških odkritij na območju Slovenj Gradca«. ČZN, 1993/1.
- Sutner, Josef. *Theodo*. München, 1825.
- Šašel, Jaroslav. »*Upellae* – Vitanje?« *Zgodovinski časopis*. Ljubljana: Zgodovinsko društvo za Slovenijo, 1954, str. 125–130.
- Šašel, Jaroslav. »Rimske ceste«. *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975.

- Šašel-Kos, Marjeta. »Between *Celeia* and *Virunum* – the Roman Inscriptions from Southern Carinthia.« *Carinthia romana und die römische Welt*. Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 2001.
- Šašel Kos, Marjeta. »The early urbanization of Noricum and Pannonia«. *Roma e le province del Danubio, Atti del I Convegno Internazionale*, Ferrara-Cento, 2009.
- Šilih, Karl. »Razgovori o preteklosti naše doline«. *Velenjski rudar*, 5. 1. 1957.
- Štih, Peter; Simoniti, Vasko; Vodopivec, Peter. *Slovenska zgodovina*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2008.
- Teuffel, Winhelm Sigmund. Pa*ulys Real-Encyclopädie der classieschen Altertumswischenschaft,* 1852.
- *The Cambridge Acient History*, zvezek 10, Cambridge University Press, 1996.
- Trstenjak, Davorin. »Starozgodovinske čertice: Pristavek k članku o legi in pomenu rimsko-slovenske postaje »Pultavia««. *Novice*, 3. 9. 1856.
- Trstenjak, Davorin. *Weriand de Graz*, Celovec, 1884.
- Truhlar, Franc. »Stara pota ter poskus rekonstrukcije nekdanje prometne mreže«. *Arheološka najdišča Slovenije.* Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975.
- Truhlar, Franc. »Toponomastika v službi arheologije«. *Arheološki vestnik* 1979/30.
- Valant, Lydia. *Von Feuerböcken und Römersteinen: Ein archäologischer Führer von Steinzeit bis zu den Römern*. Graz: Leopold Stocker Verag, 2017.
- *Verhandlungen des Historischen Vereins für den Regenkreis*. Regensburg, 1833.
- Visočnik, Julijana. *»Piramida« na zgornjem Motniku in njen Zgodovinski kontekst.* Studia Historica Slovenica, 2018/2.

- Visočnik, Julijana. »Nov miljnik s Koroške v kontekstu že znanih miljnikov z območja Celeje in njenega agra.« *Studia Historica Slovenica*, 1/2023, str. 11–46.
- Wedenig, Reinhold. *Epigraphische Quellen zur städtische Administration in Noricum*. Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1997.
- Zathammer, Stefan. *Joseph Resch: Leben und Werk*. Projekt: Brixner Schultheater im 18. Jahrhundert. Universität Innsbruck, 2020. tinyurl.com/43jt5jjp, tudi slika.
- Zrna, Jelena. *Slovenski prostor kot ga omenjajo antični pisci*. Diplomsko delo, mentor Janez Marolt. Maribor, 2009.

Zemljevidi

- Campe, Fr.. Orbis terrarum antiquua, Tab VII: Italia sup: Raetia, Noricum, Pannonia, Illyricum, 1861. https://tinyurl.com/m2y3bfe4.
- Circuli Austriaci Pars Septentrionalis, 1705–1711.
- Danckerts, Justus**.** Germania, 1651–1700.
- Diettel, Christoph. Geographischer Entwurff des Herzogthums Steyermarck, 1740 tinyurl.com/5a43yzbu.
- Engelbrecht, Christian. Ducatus Styriae Tabula, 1720–1748? tinyurl.com/4bys32c7.
- Forbiger, Albert. Noricum, Pannonia, Illyricum, Sardinia et Corscica. Taschen-Atlas der Alten Welt in XXIV Blaettern. tinyurl.com/2p8hcpst.
- Hall, Sid. Vindelicia, Rhaetia, Noricum, Pannonia et Illyricum. London, 1847. tinyurl.com/425rbjny.
- Homann, Johann Baptist. Leooldi Magni filio Joesepho I. Avgvsto Romanorvm …, 1705–1711.
- Homann**,** Johann Baptist. Ducatus Stiriae Novissima Tabula, 1701-1724 tinyurl.com/28c6t5jw.
- Janszoon Blaeu**,** Willem. Stiria, Steyrmarck, 1634 (ponatis 1647–50, 1662) tinyurl.com/2p9deytt, tinyurl.com/yxz962wf.

- Keltische Stämme um Christi Geburt im Königreich Noricum. wikimedia. tinyurl.com/59ejj7tt.
- Mercator, Gerard. Stiria, 1589 (ponatis 1623, 1635–1650) tinyurl.com/4279u96b.
- Mercator, Hondius. Forvm Ivlivm, Karstia, Carniola … tinyurl.com/9ha987kj.
- Merian**,** Matthäus. Stiria, Steyrmarck, 1649 tinyurl.com/2p9exrvk.
- Muchar, Albert von. Stiria Romana, die Römische Steiermark. Priloga k: Geschichte des Herzogthums Steiermark, 1. Theil, Graetz: Damian und Sorge, 1844. tinyurl.com/5xheycfs.
- Ortelij, Abraham. Pannoniae et Illyriyi veteris tabvla, 1624. tinyurl.com/2fvxetvd.
- Pfeffel, Johann Andreas. Ducatus Styriae Tabula, 1701, tinyurl.com/2p9tejta.
- Reichard, Christian Tobias Ephraim. Orbis terrarum antiquus, cum thesauro topographico. Norimbergae (Nürnberg): Campe, 1824.
- Sanson, Guilllaume. Partie du cercle d'Austriche, ou sons les duches de Stirie …, 1677, 1692.
- Sanson, Nicolas. Duches de Stirie, de Carinthie …, 1681.
- Schütz, Carl. Neueste Karte der Koenigreiche Bosnien …, 1788.
- Seutter, Matthäus. Stiria Ducatus juxta recentissimas observationes …, 1701–1750? tinyurl.com/3bjap5cb.
- Stiria Vulgo Steyrmarck, 1680–1711 tinyurl.com/3m2r9yez.
- Stiria, 1800/1899.
- Vischer, Georg Matthaeus. Stÿriae Ducatus Fertilisimi …, 1678 tinyurl.com/bdf78xfk.
- Zsamboki**,** Janos. Illyricum**,** 1572, 1584.
- Weigel, Christoph. Ducatus Styriae novissima tabula, 1719.